
ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Основателъ : † Антонъ Борлаковъ

Редакторъ : Цв. Петковъ

ГОД. XXII

СОФИЯ

КНИГА II

СЪДЪРЖАНИЕ:

	стр.
1. Ликът на О'Бозе починалият Царь Борисъ III Обединитель	1
2. † Царь Борисъ III Обединитель	2
3. Детскитъ въпроси — Д. Димитровъ	3
4. Личенъ планъ за дейность — Антонъ Поповъ	54
5. Франтишекъ Бакуле и училището — огнище за сакати деца и сираци — Адолфъ Фериеръ	58
6. Умствено изваждане — Йорданъ Стояновъ	70
7. Отгукъ-оттамъ — Методий Христовъ	76
8. Една недобросъвѣстна критика — К. Илиевъ	78
9. Срѣдства за резултатно обучение по история, география и естествознание — Ив. Великовъ	81
10. Родителско-учителски сдружения — Цв. П.	88
11. Растения, които сж промѣнили хода на човѣшката история	90
12. Нотно пѣние	92
13. Книжнина	95
14. Редакционна бележка	96

Г. г. директори и главни учители, абонирайте училищнитъ библиотеки за сп. Педагогическа практика, като внесете абонамента 100 лева по пощенска чекова сметка 44-57.

Одобрено отъ Министерството на народната просвѣта за училищнитъ библиотеки съ наредба № 9925 отъ 11 априль 1921 година и за на роднитъ читалища съ заповѣдь № 2664 отъ 19 августъ 1931 година.

Списанието е издание на кн-го „ДРУГАРЧЕ“

Год. XXII

1943/1944

Кн. 2

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

ОСНОВАТЕЛЪ: † АНТОНЪ БОРЛАКОВЪ РЕДАКТОРЪ: ЦВ. ПЕТКОВЪ

† ЦАРЬ БОРИСЪ III-ОБЕДИНИТЕЛЪ.

Онзи, който предпази българскиятъ народъ отъ излишни сълзи, съ неочакваната си кончина, ни потопи въ безгранична скръбъ.

Да бжде въчна паметъта Му!

Неговото царуване е свързано съ една отъ най-безпокойнитъ и най-сждбоносни епохи изъ живота на България. Презъ всичкото време той проявяваше най-свършенъ държавнически тактъ, неподражаемо умение и безгранична любовъ. Той осъществи въковнитъ мечти на българския народъ — обедини го. Но сждбата отреди да не се радва за дълго на великитъ плодове на своя четвъртвъковенъ непосиленъ трудъ

Той умръ!

Какъ странно звучи това!

Този, който е така живъ въ душитъ на всички ни, умръ . . .

Велики бѣха дълата Му: може би никога българскиятъ народъ нѣ се е чувствувалъ така духовно единенъ, както въ скръбъта по своя Великъ Царь-Обединителъ.

Да бжде въчна паметъта Му.

Из теорията НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Д. Димитровъ

Детскитѣ въпроси

Една отъ най-характернитѣ особености на детето се постоянно задаванитѣ отъ него въпроси. Тукъ имаме предъ видъ тѣхната сжщина и причина, а най-вече нашето, на възпитателнитѣ, отношение къмъ тѣхъ.

Задаването на въпроси, уясняване на околната срѣда е естествена и сжществена проява на човѣка. Умътъ не може да търпи неясноти и дири да ги превъзмогне. Не прави изключение и детския умъ. Напротивъ, поради малкия личенъ опитъ, наложителната нужда да се справи съ проблемитѣ на своята околна срѣда, го изправятъ предъ много повече неясноти и има много по-голѣма нужда да знае и да пита. Пренебрегнемъ ли тая детска особеностъ, задоволимъ ли я несериозно и порочно, ние рискуваме да похабимъ най-важната човѣшка дарба — интелигентността. Най-малко, последната би взела порочна насока и развитие.

Характерното за детскитѣ въпроси е, че тѣ сж наивни. То пита за нѣща, за които възрастниятъ не би питалъ, толкова тѣ сж ясни. Но това е така само за възрастния, но не и за детето, съ неговия ограниченъ опитъ. Детската наивностъ подвежда възрастнитѣ да даватъ наивни отговори. Не липсватъ и фантастични и забавни отговори. И еднитѣ и другитѣ на първо време задоволяватъ неопитното дете. Но тъкмо това е опасното. Имайки пълно довѣрие въ родителитѣ си, детето се задоволява отъ тѣхнитѣ пояснения. Идва обаче време, когато опитътъ или опитни другари ще му отворятъ очитѣ. Сега настѣпва опасността. Детето губи единствената опора въ многоликия свѣтъ: довѣрието въ родителитѣ си. То добива съзнание за несигурностъ и предъ своитѣ другари, а това е почва за развитие на съзнанието за малоценностъ.

Друга характерностъ на детскитѣ въпроси е тѣхната многобройностъ. Тѣ следватъ единъ следъ другъ и ставатъ досадни. Последното е и поради обстоятелството, че бидейки съ беденъ речникъ детето повтаря едни и сжщи въпроси. Макаръ че детето пита за различни нѣща, възпитателътъ, имайки предъ видъ тѣхното еднообразие, става нетърпеливъ. И едното и другото, и досадата и нетърпеливостта кжсатъ връзкитѣ между възпитателъ и възпитаникъ, между родителъ и дете и посоченитѣ по-горе опасности сж пакъ на лице. При тѣхъ се прибавя и чувството на изоставеностъ, което детето преживява и което оставя дълбоки рани въ детската душа.

Общо казано, има два вида порочни отношения къмъ дет-

скитъ въпроси. Отъ една страна, това отношението на майкитъ, които по силата на природата сж поставени въ постояненъ и прѣкъ досѣгъ съ детето, най-често сж предметъ на детскитъ питанья. Затова и майкитъ сж обикновено онѣзи, които биватъ най-често нетърпеливи къмъ детскитъ въпроси. Обикновено тѣ сж тѣзи, които ще кажатъ: стига вече! Когато порастешъ ще узнаешъ. Това е опасенъ отговоръ, който много грубо разкъсва връзката на до-вѣрие и уважение съществуващи между майка и дете.

Майчини сж и отговоритъ, че щъркелътъ носи бебето, Дѣдо Коледа носи играчкитъ и всичкитъ онѣзи истории съ тала-смитъ, караконджолитъ, страхотнитъ стражари, учители и свеще-ници. Едни отъ тѣхъ ужасяватъ детето, а всички изобщо му да-ватъ крива представа за свѣта и силитъ въ него. Други уреждатъ неговото нравствено състояние. Тѣ поставятъ детето въ много-глупаво положение, когато сподѣли полученитъ отъ майката ос-вѣтления съ тия на по-опитнитъ другари. Това дразни и унижава детето. То го принуждава на опасни прояви. Класиченъ примѣръ за това е онова дете, което загубило вѣра въ майчинитъ обясне-ния отива при съвсемъ непозната жена („леличка“) съ молба да му обясни тя кой донася коледнитъ играчки и съ клетвата да не пита майка си, защото тя го лъже.

Явно е, че това дете е получило жестокъ урокъ и дълбока душевна рана отъ своитъ другари. Изложило се предъ тѣхъ, убе-дило се въ майчината лъжа, която е същевременно лъжа на всички близки и познати, то се спира предъ непознатата жена, която смѣта невлизаща въ семейния заговоръ срещу детето. Подобенъ изводъ въ едно 4—5 годишно дете е непосиленъ за него. Това именно ни сочи величината на вредата отъ този родъ наивни обя-снения, давани на детето. То става песимистъ и винаги пита „вѣрно ли е това?“ Песимизмътъ винаги е мжка, но за детето той е адска такава. Ние не засѣгаме въпроса, че детето-песимистъ има всичкитъ изгледи да си остане такъвъ.

До сжщото положение водятъ и отговоритъ на бащата. Би-дейки въ по-рѣдъкъ досѣгъ съ детето, той е винаги по-склоненъ да се забавлява съ него. Условие за това му дава детската наив-ность. Последната прави детето обичливо. Наситилъ се на сериоз-ното въ живота, мжжътъ се забавлява съ наивното дете и то главно като задоволява съ наивни отговори неговитъ наивни въпроси. На всички сериозни детски въпроси, той отговаря несериозно и съзна-телно се стреми да постави детето въ нѣкоя неопасна забърка-ность и се наслаждава отъ това негово състояние. Бащинитъ от-говори сж обикновено нелепи измислици, безъ логика и последо-вателность и винаги иматъ ирониченъ характеръ. Колкото и да е слабо, детето скоро разбира иронията и престава да иска обясне-ния отъ бащата. Въ живота на детето ние не намираме другъ, къмъ когото то съ до-вѣрие да може да се обърне. Знаемъ ли това лесно ще разберемъ онази тежка детска самотность, за която ни говорятъ много, помнещи детството си хора. А всички знаемъ какъвъ лошъ съветникъ е самотата.

Детскитъ въпроси не сж нѣщо несериозно, нито формално-

както би ни се сторило на пръв погледъ. Напротивъ тѣ сж неотвратима нужда произлѣзла отъ детскитѣ занимания и игри и отъ всичко до което неговото съзнание се допира. Знайно е, че детето се учи и развива посрѣдствомъ своитѣ игри и занимания. Вината на много възпитатели и особено родители е въ това, че тѣ разглеждатъ детскитѣ занимания само като забава, чиято липса не е опасна. Оттамъ и такава несериозностъ къмъ тази детска дейностъ. Застанемъ ли на противното мнение, видимъ ли въ детскитѣ прояви дидактична стойностъ, ние ще имаме и по-друго отношение спрямо детскитѣ въпроси.

На първо мѣсто ще спасимъ крѣхкитѣ души отъ мжчителното недовѣрие къмъ тѣхнитѣ най-близки, родители и учители, което ги измъчва твърде много. Ще премахнемъ условията, а отъ тамъ и склонността къмъ създаване на свой собственъ въображаемъ свѣтъ, съ въображаеми отношения къмъ по-близки и по-далечни околни. Това ще премахне и детската невъзможностъ да обяснява дадени нѣща. Мнозина намиратъ, че тя е следствие на фантастичнитѣ обяснения давани на децата. Нѣмайки действителенъ опитъ, получило невѣрни освѣтления, детето трудно дава обяснения и тази трудностъ ще става навикъ. Фантастичнитѣ обяснения навикватъ детето къмъ подобно обяснение на всичко и то става невиненъ лъжецъ, т. е. то лъже за да храни въображението си, а не отъ нѣкаква користъ.

Едно отъ последствията на несериозното и иронично отношение къмъ детскитѣ въпроси е ироничното и лекото юношеско отношение къмъ всичко въ свѣта, а така сжщо и къмъ желанията и съветитѣ на родители и учители. Така мислятъ доста хора и намиратъ причинитѣ му въ ироничнитѣ отношения къмъ нѣкогашното дете, днешенъ юноша. Все съ това други свързватъ и юношеския ниҳилизъмъ. Тѣ казватъ: свикналъ съ отрицателно отношение къмъ най-скѣпото въ свѣта — родители и учители, младежътъ ще се отнася къмъ всичко пренебрежително, не ще цени нищо земно, нито пъкъ небесно.

За да избавимъ себе си, децата си и обществото отъ посоченитѣ несгоди намъ е нужно преди всичко сериозно отношение къмъ детскитѣ въпроси и още по-сериозно отговаряне на тѣхъ. Ние трѣбва да зачитаме всѣки детски зовъ колкото и обикновени дребни да сж обясненията, които ни иска детето. Каквато и да е тѣхната наивностъ ние трѣбва да ги вземемъ за сериозни. Най-полезната препорѣка тукъ е: да не смѣтаме ума на детето за различенъ отъ този на възрастния и да не даваме едни обяснения на детето а други на възрастния. Да не задоволяваме детския умъ съ куриози и наивности, а тоя на възрастния съ истински знания. Винаги трѣбва да даваме правдивъ отговоръ, съобразенъ съ схващателнитѣ способности на детето.

Заедно съ това винаги трѣбва да подпомагаме детската нужда да открива. Само въ последния случай ние ще имаме развиване на ума и интелигентността. Затова и най-важното правило при отговаряне на детето е да го насочимъ къмъ наблюдение и откриване. Нему не трѣбва просто да се съобщи това, за което то пита,

а да се насочи и потърси само и особено само да намъри обяснение на своя въпросъ. Пита ни напъримъ: защо постовиятъ стражаръ има толкова голъмъ кракъ. Ще му отговоримъ: да го разгледаме. Стане ли това детето ще разбере, че не кракътъ е голъмъ, а само обущата сж такива и то защото този стражаръ е обулъ специални обуща за предпазване отъ студа.

Така, застанали на подобно отношение спрямо детскитъ въпроси ние ще му помогнемъ да открие истината, т. е. да стори това, къмъ което се стреми всъки разуменъ човѣкъ. Успѣло да получи истината отъ своитъ родители и възпитатели то ще има уважение къмъ тѣхъ. Тогава то не би търсило обяснения отъ външни хора, не би страдало отъ самотностъ, съзнание за малощеностъ и всичко онова, за което бѣ думата до сега.

Антонъ Поповъ — Карлово

Личенъ планъ за дейность

Всѣка по-сложна човѣшка дейность предполага единъ много добре обмисленъ планъ на действие. Учителската работа е една отъ най-сложнитъ и деликатнитъ и като такава още повече е належаще планирането ѝ. Става въпросъ за личенъ планъ на учителя, който планъ, безспорно, трѣбва да бжде съгласуванъ съ общия училищенъ планъ, изработенъ отъ учителския съветъ. Личниятъ планъ е отъ голѣма полза за всъки учителъ — отъ полза е за личната му култура, отъ една страна, и отъ друга, за качеството на работата му. Затова не бива да се погледне на въпроса леко и да се отсѣди: „И безъ планъ може!“ Животътъ и безъ нашия планъ си тече — тече като планински потокъ въ лудъ бѣгъ къмъ морето на вѣчността и не иска да знае за опустошенията, които нанася. Планътъ, до голѣма степенъ, ще канализира това „течение“, за да избѣгне опаснитъ приливи, които превръщатъ богатитъ долини въ пѣсѣчни пустини. Планътъ събира духовнитъ и материални сили, като ги отправя въ една посока, къмъ една цель. Учителътъ като особенъ духовенъ водачъ на своя народъ, като строителъ на народната душа чрезъ учениковата, най-малко трѣбва да се движи по неизвестни и неизпитани пѣтища. Той като на карта трѣбва да вижда цѣлата своя работа: откъде ще започне, какъ ще започне, на къде и по какви пѣтища ще върви, къде и кога ще стигне и пр.; ще трѣбва да се въоръжи съ най-изпитанитъ модерни дидактични орѣжия, за да чисти съ тѣхъ пѣтя, по който ще вървятъ младитъ поколения.

Личниятъ планъ на учителя трѣбва да се насочи къмъ обучението, възпитанието (тѣзи дейности сж почти недѣлими и се взаимно допълватъ) и редица проблеми, свързани съ образованието и отъ друга съ културно-обществената му дейность всрѣдъ

населението и за придобиване на по-голяма обща и педагогическа култура.

Обучение. То е първата и важна грижа и задача на учителя. Във планирането и разрешението на тази задача той трябва много добре да помисли. На първо време трябва да си изработи въведени разпределение на учебния материал. Разпределението не изключва личния опит и разбиране на учителя, но не трябва да се пренебрегва препоръката на училищния инспектор. Годишното разпределение трябва да говори за педагогическия похват и разбираня на учителя. Не е въпрос да се препише учебния материал от съответния учебник и как да е да се съгласува при някои уроци, а — добре да се подбере материала с образователно значение, да се групира около естествени, научни или жизнени центрове, да се прецени и времето, нужно за разработването му, както и всички дидактични средства: картини, препарати, наблюдения, излети, самостоятелни дейности и пр. и пр. Учителят не трябва да се поддава на разбираня за инцидентно обучение и че планът е излишен и дори вреден, сравнявайки го с някои педагози с меню, което трябва да се даде на децата за през цялата година. И че не можем от септември, напр., да приготвим меню на децата за 10 май. Разбира се, че не може. Но може да бъдем готови с всички хранителни продукти, необходими за това меню — най-важните, най-съществени. Безплатното е враг на напредъка и най-малко учителите ще трябва да се лъжат на такива проповеди.

Направеното веднъж годишно разпределение на учебния материал не бива да се забравя или да се потърси по време на идване на инспектора по ревизия. Ако това е така, а така е с много учители, то тогава те нямат разбиране за значението на това годишно разпределение на работата. Нужно е учителят от време на време да преценява, какво е взел от предвидения материал, как го е взел, дали за определеното време и не се ли налага някаква промяна, групировка с оглед на останалото време и пр. Това особено пък се налага, когато учителят е отсъствувал по-продължително време. Не е зле в плана си учителят да отбележи датите, когато ще подложи на преценка работата си и още какво му предстои.

Времето за обобщаване на взетия материал трябва добре да е избрано и посочено. Особено частичния преговор (при приключване на даден отдел, естествено очертан). Времето, определено за годишния преговор трябва непременно да се използва за преговор. Темите на този преговор трябва да са означени. Разбира се, че на учителя нищо не струва да прецени тези теми с оглед на времето, с което разполага, когато е към края на втория учебен срок.

Не би било зле, последната седмица от преговорното време да е преговор по жизнени теми, чрез които още по-добре ще съгисти най-ценното от ученото с оглед жизнените интереси на детето — лични, обществени и национални.

Ако учителят има работа с първаците ще планира рабо-

тата си съ тѣхъ въ първитѣ две седмици така, че да може най-правилно да ги въведе въ училищния животъ отъ една страна и отъ друга да ги упознае, а и тѣ него. А това упознаване, което е отъ голѣмо значение за бъдещата образователна работа, трѣбва да стане въ свободни игри, занимания край рѣката, на полето, въ гората и др. Първацитѣ ще „завладяватъ“ класната си стая постепенно, а не като седятъ въ нея по цѣли часове и слушатъ пра-вила за училищенъ редъ и пр.

Учителтъ въ личния си планъ относно този отдѣлъ трѣбва да има предъ видъ: проучване индивидуалността на децата, обхождане домоветѣ на ученицитѣ (колко пжти и кога), среща съ родителитѣ на децата му (колко, кога и дори темитѣ, съ които ще ги занимае), засилване класната библиотека, начинъ на раздаване книги за прочитъ, организиране двуседмични класни събрания съ цель преценка отъ ученицитѣ и самия той на извършеното, организиране класна трибуна за говорене и четене докладчета или рефератчета отъ ученицитѣ, набелязване всички обекти за наблюдение, излети поне една екскурзия въ помощъ на обучението. Добре би било, ако учителтъ се чувствува силенъ, да набележи и нѣкои дидактични опити, като: цѣлостно обучение, работа по метода на нераздѣлнитѣ действия по смѣтане или аритметика, поставяне въ центъра на езикообучението свободното съчинение и др. т.

Възпитание. Докато обучението, знанието, може да се смѣта за свѣтлина въ живота на детето, възпитанието е топлината и аромата на този животъ. Тѣзи две изисквания на цѣлостна човѣшка личностъ никога не трѣбва да се изключватъ, а правилно да се допълватъ. Учителтъ трѣбва да си постави за задача да проучи, съ какво възпитание идватъ децата въ училището (ако сж първаци или пъкъ отдѣлението, което ще обучава не е негово), кои сж положителнитѣ и отрицателнитѣ имъ прояви, за да вземе навреме и съответнитѣ мѣрки, като потърси и помощта на родители и класа. Никога да не изключва отъ обучението възпитателната дейностъ надъ ученицитѣ. Въ всѣки урокъ да търси възпитателнитѣ елементи и навреме да ги подчертава и отбелязва въ материалната книга подъ записания преподаденъ материалъ. Украсата и хигиената на класната стая винаги да говорятъ за буднитѣ му грижи въ това отношение. Ще обсъди, съ класа, начина за издигане на личната и класна хигиена на завидна висота. Дисциплината сжщо така ще заеме голѣмо мѣсто въ грижитѣ му. Ученицитѣ му да се отличаватъ отъ всички ученици — да носятъ белега на неговото възпитание. Ще установи дни на класни събрания, въ които ще се разглеждатъ постиженията на дисциплината и хигиената, а така сжщо и за държането на ученицитѣ въ и вънъ отъ училището. Ще се обсъждатъ съ помощта на всички ученици отъ отдѣлението общи възпитателни задачи, групови и най-после индивидуални. Ще се установятъ дни, въ които ще се провежда направеното, прѣчки, ако има такива и какво предстои. Избира се покровителъ на класната стая и се опредѣля деня на празнуването му. Опредѣлятъ се седмици на писатели и малтъкъ комитетъ отъ нѣколко ученика, които ще подготвятъ празнуването на тѣзи сед-

мици — планътъ на комитета се разглежда отъ класа, допълня се, ако е нужно, приема се и се провежда въ изпълнение. Класово посещение домоветъ на ученицитъ, именици, като своевременно се изработва планъ на посещението — поднасяне на цвѣта или нѣщо друго, нѣколко поздравителни думи отъ ученикъ, изпѣзване пѣсни и декламирање подходящи стихотворения. Набелязване дни за радостъ и развлѣчение за отдѣлението — малки класни празници, на които може да канятъ и родителитъ на децата. Такива часове на радостъ може да се проведатъ и на открито — вѣнъ отъ училището и добре организирани. Грижи на отдѣлението по пазене обществени мѣста — градини, паметници, чешми и пр. Насочване вниманието на ученицитъ къмъ наблюдаване на добритъ почини отъ страна на гражданитъ. Въ месечнитъ събрания тѣзи почини се разглеждатъ и се подчертава ценното отъ обществено и национално значение. Не се изпусчатъ изъ вниманието на ученицитъ и отрицателнитъ прояви на гражданитъ. Но при преценка на тѣзи прояви не се съобщаватъ имена. Докладчикътъ само съобщава, напр., че въ деня на молебена въ църква видѣхъ какъ еди-кое си служебно лице държало ржцетъ си отзадъ, друго пушеше далечъ отъ молебена и др.

Обществена дейность. Преценявайки добре условията за животъ въ селището и културнитъ нужди на населението, учителътъ взема подъ внимание въ плана си тѣзи условия и духовни нужди, за да даде своята данъ. Дейността му трѣбва да се съсредоточи въ читалището, откъдето ще се работи по-планомѣрно и целесѣбно. Разбира се, че отъ значение сж и личнитъ срещи, но най-добре е да се действува организирано, съ помощта на всички духовни сили въ селището и то чрезъ читалището. Ще си набележи темитъ, които ще развие предъ населението, които теми сж въ духа на общия училищенъ и читалищенъ планъ за работа презъ годината. Въ своята обществена проява учителътъ не трѣбва да забравя, че той е живъ свѣтилникъ въ нощъ, който не трѣбва нито да е съвсемъ близу до онѣзи, на които свѣти, нито пъкъ много далече отъ тѣхъ: и въ двата случая е безполезенъ. Въ първия случай свѣтлината наслѣпява следващитъ го и не виждатъ кжде стѣпватъ, а въ втория случай свѣтлината не достига до нуждаещитъ се, за да се движатъ по пѣтя на тази свѣтлина.

Самообразование. По този дѣлъ отъ плана си учителътъ трѣбва добре да си помисли. Неговата работа е вѣчно самораздаване. И ако не прибавя нищо въ духовната си съкровищница, рискува да обеднѣе и да живѣе съ мисълта, че знае много, а всжщность почти не знае и му е останало само една суха гордостъ, която го прави подобенъ на празнитъ пшенични класове, нахално вирнали праздни глави надъ онѣзи, които съ смирение въ богатството, което носятъ, поглеждатъ къмъ земята и подготвятъ почвата за още по-богатъ животъ. Общата култура на учителя е основа, върху която трѣбва да се оградя педагогическата му. За това нужно е да си набележи въпроситъ отъ педагогически и другъ хариктеръ, съ които следва да си занимае: да опредѣли времето, до когато ще трае това занимание, както и съответната литература. Не е необ-

ходимо да се бърза, а да се започне и то да се започне добре и всеки ден да се работи по малко. По подобие на казаното от Рембрандъ — не трябва да мине ден безъ прочитане на нѣщо хубаво или на четене отъ предвиденото по плана за самообразование. Въ този планъ трябва да се включи изучаването на нашитѣ писатели и отечественката ни история.

Работейки по този начинъ учителътъ само въ продължение на нѣколко години ще стане съвършено другъ учител и съ друго културно съдържание. Животътъ е сложенъ и многообразенъ и трябва да се откъсватъ части отъ него, да се анализиратъ и „завладяватъ“. Така творецътъ на духовни ценности ще може да улови златната нишка въ живота, която най-лесно и сигурно извежда къмъ свѣтло бждеще.

Адолфъ Ферьеръ

Франтишекъ Бакуле и училището — огнище за сакати деца и сираци

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Редакцията на сп. „Педагогическа практика“ помѣства съ истинска радостъ трудътъ на Ад. Ферьеръ за Фр. Бакуле, въ която фактически се дава собственото изложение на Фр. Бакуле за неговата дейностъ като учителъ практикъ. Това изложение е единъ рѣдъкъ, великъ документъ за необходимитѣ отношения между възпитаници и възпитателъ, които водятъ до цѣлостното духовно и тѣлесно растене на младитѣ, за духа на правилната образователна работа, пропита съ зачитане и свобода, израстваща върху нуждитѣ и потребноститѣ на възпитаницитѣ. Това е откровение на великъ учителъ практикъ и великъ педагогъ-теоритикъ, извлѣкътъ идеитѣ си отъ опита, за когото животътъ е по-горе отъ училищна традиция, отъ програма и училищна властъ по простата причина, защото животътъ носи въ себе си повелитѣ, които създаватъ програма и необходимостъ отъ правилна образователна работа. Практиката и идеитѣ на творци като Бакуле създаватъ епоха, надхвърлятъ границитѣ на своето време и ставатъ достояние на вѣковетѣ. Защо? Кое е онова, което ги прави ценни, безсмъртни?

Това е преди всичко правилното отнасяне къмъ възпитаницитѣ отъ страна на възпитателитѣ: обичъ къмъ тѣхъ и вѣра въ положителнитѣ имъ сили. Безъ тази обичъ училището остава мъртво.

На второ мѣсто, това е съзнанието на Бакуле, че образованието е повикано да освободи всички положителни сили въ личността на младитѣ, за да се развиватъ въ полза на живота и културата. Чрезъ освобождение силитѣ за усилена проява къмъ

крайно плодносно образование, ето началото на този педагогъ. И той постига плодове, които само радватъ.

Но този духовенъ разцвѣтъ се добива само, когато се тръгва отъ нуждитъ и потребноститъ на възпитаницитъ, които раждатъ съответния интересъ, носителъ на усилената образователна работа.

Разбира се, тия необикновени плодове добива не кой да е учителъ, а напълно преданный и призвания, носителътъ на колкото се може по-голѣми духовни сили, защото е единъ отъ първитъ подарби и защото обществото му е осигурило икономическата възможностъ да се предаде на правилна работа.

Убеденъ съмъ, че нашитъ учители, за които професията е призвание и подвигъ, ще получатъ ново вдъхновение за работа отъ дѣлото на Бакуле.

Цв. П.

Днесъ никой живъ човѣкъ не въплѣщава по-добре онова, което е най-хубаво въ Песталоци. Сравнението е поразително. Всички онѣзи, които сж почувствували, въ неговитъ книги и въ историята, сиянието на цюрихския гражданинъ, неговото гениално непосредствено познаване на детството, неговата любовъ къмъ малкитъ, която стига до пълно всеотдаване на себе си, тѣмъ имъ се струва, че виждатъ да оживява неговата внушителна фигура въ този скроменъ чешки учителъ, който, сжщо направи чудеса благодарение на простотата, смѣя да кажа, благодарение на невинността на своята душа на апостолъ.

Присѣтствието на Фр. Бакуле бѣше най-важното събитие въ международния конгресъ на новото възпитание въ Хайделбергъ, презъ 1925 год. Той бѣше дошълъ на конгреса съ четиридесетъ отъ своитъ ученици. Тѣ откриха заседанията на конгреса чрезъ единъ вокаленъ концертъ, който остави въ всички слушатели неизлично впечатление. Този детски хоръ е единствениятъ въ свѣта. Азъ четохъ непринуденитъ изявления на голѣмитъ критици въ Европа и Америка, които го обявиха за ненадминатъ. Народни пѣсни, героични пѣсни, поезия, изящностъ, красота и лекота, сила, блѣсъкъ и могъщество, скръбъ и печаль, непосилна болка и облекчение, всичко това блика отъ тѣзи детски гласове, съ единъ тонъ непреодолимо заразителенъ. При спокойствие лицата сж безразлични, а при пѣне тѣ сж лжчезарни. Но онова, което трѣбва да се види, това, което публиката не може да види, то е самото лице на Бакуле — най-малкитъ духовни нюанси на продукциитъ се отразяватъ въ него по единъ начинъ едновременно скроменъ и съ една мощъ на необикновено сияние!

Наредъ съ хора, училището-огнище отъ Прага имаше и една изложба. Тукъ сжщо имаше чудни нѣща. Неоценими хумористични рисунки, съ единъ изгледъ на лична оригиналностъ и една зрѣлостъ, рѣдки въ юношитъ. Изкуство, красота. Предмети отъ обработено дърво, отъ ковани метали, изваяни съ голѣмо изящество,

и между другитѣ една гигантска купа, поднесена на президента Масарикъ.

Бѣше ли Бакуле прочее единъ универсаленъ занаятчия и артистъ? Ни най-малко. Той заяви, че не знае нито да рисува, нито да пѣе, нито да упражнява нѣкои отъ занаятитѣ, въ които неговитѣ ученици показватъ такива успѣхи. Дали той не е подбралъ единъ отрядъ отъ млади гении? Въ никакъвъ случай; неговитѣ първи ученици бѣха малки сакати деца (едно отъ най-изкустнитѣ, това, което въ Хайделбургъ продаваше входнитѣ билети, е безъ ржце и си служи за всичко само съ своитѣ крака!); други сж улични деца, намѣрени въ предградията на Прага. Никакъвъ отборъ, както се вижда, дори напротивъ. И все пакъ съ този човѣшки „материалъ“ Бакуле създава своитѣ образци. Съ какви срѣдства? Съ любовта, любовъ проникателна, млада, гореща, цѣла пропита отъ преданность и благородство!

Любовта? ще се възрази, може би: други сжщо сж се опитвали съ нея и не сж никакъ получили подобни плодове. — Ние пожелахме да узнаемъ где е тайната на Ф. Бакуле, тайната на неговата любовъ къмъ детството и на неговитѣ успѣхи, които сж цѣло чудо. Съвсемъ просто той ни разказа следното.

* * *

— Въ 1897 год. бѣхъ назначенъ за учителъ. Мойто най-горещо желание бѣше да стана учителъ съвършено различенъ отъ тѣзи, които бѣха ме подготвили за тази професия.

Ето защо азъ насочихъ моитѣ усилия преди всичко за освобождението на детето. Това предварително условие бѣше необходимо за да ми позволи да упражнявамъ съ успѣхъ моето предназначение, на възпитателъ. Въ 1900 год. азъ усвоихъ следния девизъ: „Свободенъ пжтъ за възпитателя и свобода на детето!“

Преди нѣколко години, нѣкои учители ме питаха, какво приложно значение давамъ азъ на този девизъ. Отговорихъ имъ приблизително това:

Азъ имамъ за задача тази година, да обучавамъ гражданитѣ на свѣта на възраст шесть години. Въ тѣхъ има само инстинкти, а разумъ нѣма. Проститѣ думи не упражняватъ върху тѣхъ никакво влияние. Напраздно ще бжде да желаемъ да убедимъ Милошъ, че не е разумно да се тича изъ една стръмнина съ всички сили, преди той самъ да си е разбилъ носа, като е тичалъ по стръмния склонъ на нѣкоя планина. Иосифъ не ще признае физическото превъзходство на Франсоа, освенъ когато този га е събарялъ много пжти.

Именно, върху тѣзи данни трѣбва да се организира моята възпитателна работа: да дебна всички, всички, за да мога да поставя децата въ положение, което ще имъ позволи да се обогатятъ съ единъ опитъ, който за тѣхъ представлява нѣщо преживѣно.

Напримѣръ, ние смѣтаме. Азъ посочвамъ върху смѣталото на децата колко прави 3×2 . Нѣколко ученика дотичватъ и протѣгатъ ржце, за да пресмѣтатъ сами. Онѣзи, които още не сж разбрали важността на аритметиката, не проявяватъ даже желание да играятъ съ топките; тѣ ни наблюдаватъ отъ мѣстата си, съ повече или по-малко любопитство.

Пепи Странски е заетъ съ нѣщо по-неотложно. Подметката на неговата обувка се е откъснала и той се сили да затвори този отворъ, като я удря съ своята кутия за моливитѣ и перодръжкитѣ, та да му бждатъ краката сухи, когато излѣзе отъ училището. „Пепи, ела тукъ, и ми покажи какъ се прави това“. Отвлѣченъ отъ своето занимание, отъ моето повикване и отъ единъ ударъ съ песница отъ неговия другаръ, той повдига глава.

„Ела ми покажи това“.

Пепи има видъ на човѣкъ, хванатъ въ престѣпление. Защо азъ не му кажахъ онова, което желая да ми посочи? Той нѣма никакво желанне да отиде предъ смѣталото. Понеже той ня знае нищо, децата се подиграватъ съ него. Той навежда глава и продължава да се занимава съ своята работа.

Ето ме затрудненъ. Азъ познавамъ Пепи. Азъ му казвамъ кротко: Пепи, остави твоята обувка, азъ ще ти помогна после да я поправишъ. Ела сега да ми покажешъ колко прави 3×2 . Но много е късно. Пепи не иде. Азъ знамъ, че той нѣма да ме послуша, но си казвамъ, че случката може да стане заразителна и заповѣдвамъ съ строгъ тонъ: „Странски, ела при смѣталото!“

Странски туря своя прѣстъ въ дупката на своята обувка.

„Върви, Странски“, му казватъ децата, като го окуражаватъ. Но той не помръдва. Азъ се преструвамъ на страшно разсърденъ: „Странски, ако ти не желаетъ да дойдешъ доброволно, азъ ще те доведа на сила“. Моята заплаха не подеиствува, освенъ на обувката, отъ която още нѣколко клечки се отковаха, когато Странски поставя ржката си въ отвора. Въ този моментъ, азъ си спомнихъ съвета що ни даваше единъ официаленъ подагогъ, а именно, че една заплаха трѣбва да бжде изпълнена, и азъ вече се упжихъ къмъ Странски. „Ще дойдешъ ли?“, казахъ азъ, като се доближихъ съвсемъ до него. Той не ме поглежда. Азъ хванахъ детето съ дветѣ ржце, за да го изправа. Но го повдигнахъ много силно, и Пепи лекъ като перце, се люшка въ въздуха. Азъ го отнисамъ надъ главитѣ на децата, къмъ смѣталото. Напразденъ трудъ. Едва стѣпилъ на земята, той тропа съ крака отъ гнѣвъ, крещи и повтига пестница да бие. „Охо! Той иска да бие учителя!“ извикватъ децата.

Безъ да кажа дума, обръщамъ се къмъ смѣталото, като си мисля: Азъ получихъ каквото заслужавамъ. Защо извършихъ насилие надъ това момче? Земниятъ червей се гърчи сѣщо когато го премазватъ.

Отново нареждаме малкитѣ топки на смѣталото. Пепи ни дава

гръбъ. Естествено той не благоволява да гледа предмета, къмъ който азъ го мжкахъ така грубо.

„Ела да учишъ заедно съ насъ, Пепи“, казвамъ азъ, подиръ малко, кротко. Пепи тропа съ кракъ. „Ти не ще знаешъ нищо, всички ще ти се надсмиватъ, ти ще останешъ невежа, ела де!“

Момчето тропа съ кракъ винаги по-силно.

„Пепи, ти не си уменъ. Азъ се отнасямъ съ тебе като съ приятелъ, а ти се държишъ съ менъ като съ неприятелъ. Добре. Нека, прочее бждемъ неприятели. Азъ не желая повече да те виждамъ и ти не ще запазишъ мѣстото си, повече между моитъ приятели. Ти ще седишъ самъ въ дъното на стаята и, щомъ не желаешъ да учишъ съ насъ, ще останешъ следъ занятията и ще се занимавашъ самъ“. Обаче Пепи държи на своето.

Бидѣхъ се тогава принуденъ да го пратя на сила на дирния чинъ, но той побѣснява отъ гнѣвъ, готовъ е да удря, и нищо не може да го застави да вземе участие въ урока. Щомъ децата станаха, следъ свършване на урока, за да четатъ молитва, Пепи потъва въ сълзи. Презъ време на молитвата той се облича, за да си върви. Поставя чантата си върху чина, а шапката си — отгоре на нея; следъ това изважда ржавицитъ отъ джеба си и, като ги закачва на шията си съ връвчицата, която ги придържа, пѣха ржцетъ си въ тѣхъ. Презъ това време той не престава да плаче и не се моли заедно съ другитъ. А когато децата излизатъ отъ чиноветъ си, той се присъединява къмъ тѣхъ. „Ти ще останешъ следъ занятията, Странски“, му казвамъ азъ, като му препрѣчвамъ пътя. Хлапето плаче още по-силно и се напѣва съ цѣлото си тѣло срещу менъ, за да ме отстрани отъ пътя си.

Азъ се навеждамъ къмъ него и, като го привличамъ близу до себе си, говоря му кротко: „Пепи, ти не си разуменъ. Ти се боришъ съ менъ, макаръ че знаешъ, че не можешъ да ми надвиешъ, защото азъ съмъ много, много по-силенъ отъ тебе. Азъ ще ти покажа, че не е умно да се боришъ, щомъ си увѣренъ, че ще загубишъ. Ти ще си отидешъ въ кѣщи, когато азъ поискамъ това, а не когато ти го желаешъ. Ти ще останешъ подиръ занятията, Странски, му казахъ азъ твърдо, но спокойно, за да не го дразня. Следъ малко азъ му казахъ отново съвсемъ кротко: „Но, Пепи, азъ знамъ че ти можешъ да бждешъ добъръ, когато желаешъ. Затова, слушай: ако ти отидешъ доброволно на мѣстото си, азъ ще те попая само една минута, но ако ти ме биешъ и ако се опитвашъ да избѣгашъ, то азъ ще те отнеса тамъ, въ дъното на стаята, ще те държа и ще те пая дълго. Не забравяй, че азъ съмъ по-силенъ отъ тебе и че ще ти надвия, ако се боришъ съ менъ.“

Азъ знамъ, че детето, потънало въ сълзи и разсърдено, не чува думитъ ми; то губи нишката на моята речъ и не разбира добре какво му казвамъ. Затова азъ повтарямъ обясненията си съ нѣкои измѣнения.

Пепи се успокоява, оттегля се бавно отъ ржцетъ ми, сѣда на чина си, хълца и се трие съ ржавицитъ си...

„Ти виждашъ, сега вече почвашъ да разбирашъ какво трѣбва

да правишъ.“ Азъ му галя косата. „Спомни си, повтарямъ азъ, че не е умно да се биешъ щомъ си увѣренъ, че ще бждешъ битъ.

„А ти бѣше лошъ съ менъ. Ти искаше да ме биешъ. А азъ не те бия никота. Обмисли това, което ти направи днесъ и разсжди самъ какво бѣше добро и какво лошо. Е, какво мислишъ?“

Азъ го хващамъ за брадата и повдигамъ главата му.

Лека усмивка минава по изцапаното лице на детето.

„Ахъ! ако ти можеше да видишъ колко си мръсенъ! Виждъ малко ржцетъ си. Ти ги мислишъ за джебни кърпички! Азъ не бихъ могълъ даже да те помилвамъ, ако поискамъ, отъ страхъ да не се изцапамъ.

„Сега върви си въ къщи“.

Азъ чухъ да се казв неясно отъ прага на вратата, всрѣдъ шума, който правѣше Пепи съ своитъ груби обуца: „До виждане, господинъ учителю“.

* * *

На другия день като влѣзохъ въ класъ, азъ забелязахъ засмѣното лице на Странски, който ме поздравяваше отъ единъ заденъ чинъ.

Моятъ малкъ нечистникъ има този день, влажни и грижливо сресари коси и блѣсти отъ чистота, доколкото това му е възможно.

Едва азъ изкарахъ напредъ смѣталото и Пепи се навежда напредъ и проявява желание да завърже приятелство съ този предметъ, който бѣше вчера причина за нашата разпра. Азъ давамъ знакъ за съгласие и Пепи тича къмъ смѣталото. Той пресмѣта 3×2 (той го бѣше научилъ съ другаря си Брежко преди моето идване), надава радостенъ викъ, скача като яре, и се връща тичешкомъ на чина си.

Този день нѣмахъ по прилеженъ ученикъ отъ Пепи Странски.

* * *

Необходимо ли е да извлѣчемъ педагогиченъ урокъ отъ случката, която току що разказахъ? Желалъ бихъ да прибавя следното: единъ отъ моитъ колеги ми казваше единъ день, че има въ класа си едно момче, което принадлежи на едно семейство, всички членове на което бѣха вече минали презъ криминалния сждъ. Детето вече даваше признаци, че ще ги последва. Даже като се действа съ кротостъ, нищо не се добива отъ него: „Какъ ще постигнете съ подобно лице?“, ме пита той.

Не бихъ могълъ да ви кажа сега какъ ще действамъ въ всѣки отдѣленъ случай; това зависи отъ обстоятелствата и отъ естеството на престѣплението. Но бихъ действувалъ въ всички случаи съ любовъ, по такъвъ начинъ, че детето да почувствува, че го обичамъ и, че страдамъ, като виждамъ, че благодарение на единъ лошъ навикъ, или поради липса на разсждкъ, то си създава затруднения сега, и си готви, сигурно, едно нещастно бждеще.

Азъ ще действамъ последователно и постоянно по такъвъ начинъ, та детето да се убеди, че моята единствена цель е да го науча, какъ то трѣбва да действа или какъ не трѣбва да действа

за да си пробие път във живота и да живее щастливо във обществото.

След това разправих на моя колега историята на Пепа Странски и прибавих: „Ако не бях опитал поне един път да употребя кротост, то не бих успял, без съмнение, да поправа моя малък ученик. И не беше никаква изключителна добротата и обич, които поправаха Пепа; онова, което вразуми това момче, а също и което го доведе до разкаяние, както го научих по-късно, то не беше само положението, че аз го прегърнах от все сърдце, но също и мисълта пробудена във него от моите искрени думи, че аз винаги бях любезен и добър с него.“

А тук прибавям:

Ако този начин на възпитание трябва да доведе до едно слъпо подчинение, то аз бих го откъсъл. Онова, което желая да добия с това средство, то е щото детето да застане пред проблемата като непредубеден наблюдател и съдник, като си запазва напълно правото да се съмнява и да се противопоставя.

* * *

Събитията, които току що посочих, се случиха в началото на този век. Учителите, на които ги изложих, във онова време, не одобриха напълно моя начин на постъпване. Все пак той намъри отзвук във духа и сърдцето на няколко млади учители. Те ги упознах и започнах да работят във духа на моите идеи.

Опасно беше, че разслабването на дисциплината ще отклони инстинктите на децата, но аз намърих, за да отклоня тази опасност, две успешни средства: любовта и изкуството.

Любовта обвързва и подчинява тълпата на моите малки диваци и я държи единна. Изкуството облагородява душите и сърдцата.

Моята любов не е само извинение на един любезен и благосклонен началник; не, тя е едно другарство изтъкано от искреност и преданост.

Аз не държа да бъда един висок авторитет, пък и не е необходимо. Достатъчно е за моето самолюбие щото моите ученици да не ме считат за глупак и щото те да виждат във мен просто един другар, когото възрастта, опитът и подготовката правят въ състояние да знае повече неща от тях, но който охотно раздѣля с тях своето духовно богатство.

Като посветих на моите ученици всички си мисли и всички мои дѣла, както въ училището, така и вън от него, аз скоро убедих децата, както и близките им, че аз съм един искрен приятел на децата и повече нещо не трябваше, за да си извършат „чудеса“ при обучението и възпитанието.

След занятията, децата не си отиваха у дома, когато времето беше лошо, или щом като играта или работата, съ която бяха заети, им беше приятна.

Понѣкога, аз ги извеждах на полето, или те ме придружаваха до къщи.

На всѣкжде сѣществувахъ само за тѣхъ. Азъ задоволявахъ тѣхното любопитство, което тѣ проявяваха чрезъ най-различни въпроси, и правѣхъ по този начинъ, да не изсѣхва този изворъ. Чрезъ моитѣ внушения, азъ пробуждахъ винаги нѣкой новъ интересъ.

Моятъ класъ бѣше като единъ изворъ, отъ който животътъ бликаше непрекъснато съ пълна сила.

Самиятъ азъ бѣхъ така пълненъ съ радостъ и щастие, че накрай успѣхъ да увлѣка даже децата, които се държаха още настрана отъ насъ.

Следъ любовта, съ която действувахъ, изкуството бѣше най-силното срѣдство, съ което си служехъ, за да спечеля и облагородя сърдцата и чувствата на моитѣ ученици.

Но и тукъ азъ вървѣхъ по нови пѣтеки. Първо не приемамъ изкуство пригодено нарочно за употреба отъ децата. Азъ имъ правѣхъ достъпно изкуството и красотата, та били тѣ създадени или не, заради тѣхъ.

Поставяхъ на разположение на децата моята библиотека; момчета и момичета на 12 и 13 год. четѣха съ менъ най-хубавитѣ творения на свѣтовната литература.

Да, тѣ четѣха съ менъ, защото да се направи достъпна за децата една библиотека не значи просто, за менъ, да имъ се позволи да взематъ книги; то значи да се отиде при децата, още трептящи отъ радостъ подъ впечатлението на литературната красота, да се сподѣли съ тѣхъ тази радостъ и това впечатление и да се пробуди у тѣхъ желанието да ги познаятъ и изпитатъ.

После децата четѣха съ менъ, или сами, и дотичваха, за да сподѣлятъ съ менъ своята радостъ, или да ми зададатъ въпроси върху онова, което имъ бѣше неразбрано.

Тѣхнитѣ размишления и въпроси ми позволяваха да упозная по какъвъ начинъ и до каква степенъ бѣха разбрали произведението на изкуството, и се стараехъ съзнателно да развия тѣхната схватливостъ и разсѣдѣкъ, да подтикна тѣхното умствено развитие и да задълбоча тѣхната чувствителностъ.

За всичко това азъ се грижехъ много повече отколкото за декламацията на заученитѣ уроци, като тѣхъ намалихъ до най-голѣмата възможностъ. Въ класъ се занимавахъ съ уроцитѣ само дотолкова, доколкото бѣше нужно, за да не развалямъ отношенията си съ училищнитѣ власти.

* * *

И не бѣше само чрезъ книгата, картината и хубавата музика, чрезъ които азъ привличахъ децата, но, преди всичко, чрезъ самия животъ, чрезъ природата и нейната богата и пѣстра четка.

Деятелниятъ животъ на жителитѣ на нашия планински край, индустрията ни и търговията, най-сетне самитѣ планини съ тѣхнитѣ живописни скали, тѣхнитѣ склонове покрити съ гори, поточетата и рѣкитѣ, ми доставяха богатъ материалъ за обучение.

Като водѣхъ моитѣ ученици навсѣкжде, азъ ги научавахъ да четатъ въ книгата на живота и природата, повече, отколкото въ

училищните ръководства и по този начин, им отварях отчит, ушит, всички сътива. Аз им говорех за всичко, след това ги насърчавах да размишляват, да си съставят лично суждение и да изразяват свободно своето мнение.

По този начин моите ученици, не бяха просто пасивни подражатели на моите мисли върху живота и върху изкуството, но като имаха възможност свободно да изказват своето мнение, било чрез дѣла, било чрез мисли, то се получиха изненадващи последици: тѣ започнаха сами да творят, първо въ познатите литературни или пластични форми, а след това тѣ даваха на своите произведения вече собствено личен белег.

Не ми е възможно, въ това кратко изложение, да говоря за всички видове дейност, въ които аз въведох моите ученици. Тукъ искамъ просто да посоча какъ ги посветихъ въ пластичното изкуство, а особено въ илюстрацията.

На първо мѣсто, ги научихъ да изучаватъ изражението на лицето. Споредъ контуритѣ на чертитѣ, свиването на мускулитѣ на очитѣ, на устата и на кожата на челото, децата се навикнаха да различаватъ настроението и състоянието на душата.

Тѣ запечатваха въ своята мисълъ различните изражения на лицето, научиха се да ги наблюдаватъ грижливо и да запомнятъ онова, което бѣха видѣли. Тѣ се навикнаха да си представляватъ, при затворени очи, виденитѣ нѣща, да ги наблюдаватъ после, като сравняватъ своя образъ съ истинския и като поправятъ, при нужда, този образъ, за да го запечататъ въ своята паметъ, пакъ при затворени очи¹⁾.

Следъ това се опитваха да изразятъ онова, което бѣха видѣли и образътъ, който тѣ си бѣха съставили: тѣ начертаваха въ въздуха съ показалеца си линиитѣ, що тѣхнитѣ очи проследяваха, или живиятъ образъ, който стоеше предъ вътрешниятъ имъ погледъ.

Така се извършва, чрезъ навика, сътрудничеството между окото и мускула; онова, което окото възприема се отразява автоматично въ края на прѣститѣ на детето.

Следъ като преминатъ тази степенъ, въ която добиваха съзнание за онова, което виждаха, моите ученици се предвиждаха съ една крачка напредъ, тѣ раздвигваха струнитѣ на своята чувствителностъ.

Азъ ги научихъ не само да различаватъ състоянието на душата на наблюдавания обектъ, но да се поставятъ сами въ това състояние, да го чувствуватъ, да го живѣятъ.

Подъ действието на чувството, което се намѣсва между действието на окото и това на ръката, детето даваше една форма на своите първи артистични, творчески и формиращи откровения: зрителните впечатления обогатени съ приносътъ на тѣхната чувствителностъ. Първо, тѣ рисуваха това, което виждаха, по-после предметитѣ, извикани въ тѣхната мисълъ чрезъ споменътъ, оживенъ

¹⁾ Това е точно методътъ на Лекотъ де Боза-Бодранъ, който бѣше, въ Парижъ, единъ отъ учителитѣ на Роденъ. (Ад. Ф.)

отъ чувството, най-сетне образитѣ, създадени отъ тѣхното въображение.

Възможността да виждатъ и да възпроизвеждатъ свободно подпомагаше развитието на индивидуалнитѣ способности за изразяване, способности, които азъ развивахъ като насърчавахъ и подбуждахъ всички лични вкусове и склонности, по начинъ щото всѣко произведение на моитѣ ученици носѣше свой собственъ печатъ.

Нѣщо забележително е, че менъ ми е възможно — другитѣ сжщо биха могли да го направятъ — да развивамъ способността за изразяване въ детето, която азъ не притежавамъ, а сжщо да издигамъ развитието на тѣхнитѣ таланти до степенъ, която надминава моитѣ собствени способности. По този начинъ азъ създадохъ литератори, рисувачи, художници, скулптори, строители, архитекти, моделшици, музиканти, безъ да познавамъ техниката на много отъ тѣзи изкуства.

Азъ получихъ тѣзи задоволителни добиви, като пробуждахъ и развивахъ творческитѣ способности на всѣко лице — творецъ, и като се обръщахъ, за сътрудничество къмъ способнитѣ, за да подпомогнатъ развитието на онѣзи, които наричатъ „по-слабо надарени“.

И азъ престанахъ да вървамъ въ „вроденитѣ таланти“, наследство отъ родителитѣ.

Азъ дойдохъ до заключение, че е възможно да се развиятъ всички творчески сили въ нормалнитѣ деца, които не сж засѣгнати отъ нервни болести. Достатъчно е да се създаде атмосферата, срѣдата, която пробужда способноститѣ на детето, която му дава възможностъ да ги открива и го прави годно да ги развива.

Убедихъ се, че най-желаното нѣщо за възпитателя е да се остави да бжде вдъхновяванъ отъ педагогическия инстинктъ и, че учителтъ би трѣбвало да бжде едновременно освенъ възпитателъ и артистъ. Азъ разбирамъ подъ тази дума, че той трѣбва да бжде не само единъ работникъ, на когото цѣлата педагогическа дейностъ се състои въ това да следва наставленията, дадени въ книгитѣ и да приготвя грижливо уроцитѣ, но сжщо единъ импровизаторъ способенъ да разреши при всѣки случай, въ всѣко време, каквато и да била педагогическа проблема.

Нѣщо повече, той трѣбва да притежава духъ за починъ, да знае да намѣри срѣдството да пробужда мускулнитѣ функции, както и мозъчнитѣ, които биха останали мъртви, ако не бждатъ подтиквани отъ нѣкоя външна причина.

Най-сетне, възпитателтъ ще трѣбва да подбира методитѣ, които сж въ състояние да развиятъ способноститѣ на неговитѣ ученици до такава степенъ, че да имъ придадатъ артистични качества.

И азъ съмъ убеденъ, че биха се намѣрили значителенъ брой такива възпитатели творци, ако професията на учителя бжде преценена, както трѣбва да бжде, отъ икономическо и обществено гледище. Мнозина ще се посветятъ на възпитателната дейностъ, които днесъ използватъ своитѣ творчески сили въ други области;

това ще доведе, безъ съмнение, до моментенъ застои въ тѣзи области; но издетиятъ отъ тия области капиталъ, ще бжде веднага възстановенъ на обществото и то съ лихви, защото възпитателитѣ-артисти ще пробудятъ творчески сили въ голѣмо число лица, та тѣзи последнитѣ ще попълнятъ нашироко празнинитѣ, създадени въ всични области на дейността.

Успѣхитѣ, които съмъ получилъ до сега доказватъ основателността и справедливостта на това схващане.

Моитѣ педагогически опити въ училището ме скарваха често съ училищнитѣ власти. Последнитѣ отъ тия разпри бѣха типични и винаги сжитѣ: морално азъ бѣхъ победителъ, официално, претърпявахъ едно поражение.

* * *

Презъ пролѣтта 1913 годъ азъ можахъ, най-сетне, да пушна котва въ едно спокойно пристанище. Единъ прочутъ хирургъ ме повика въ Прага и ми повѣри организацията на едно заведение къмъ което бѣше придадено едно училище за сакати деца.

Първитѣ официални кржгове, които полюбопитстваха за насъ бѣха, естествено, училищнитѣ власти. Тѣ ни поискаха преди всичко, както и трѣбва, нашата програма. Малко важеше за тѣзи господа, че това бѣше първото заведение отъ този видъ, което съществуваше въ Чехия, въ Австрия, па и даже, въ свѣта, че трѣбва да се наблюдава, изучаватъ този новъ видъ ученици, че трѣбва да се придобие опитъ, да се търси да се изпита, приеме, опита, да се отхвърли нѣщо, да не се одобри, да се подобри и да се преобразова. Да се изпрати програмата! Та това е предписано отъ закона, а на закона трѣбва да се подчиняваме. Прочее, азъ изпратихъ една програма, а следъ това съ спокойно съвѣсть, като забравихъ властитѣ, съ душа и тѣло, се свързахъ съ моитѣ деца. Що искаха тѣ, преди всичко? Какви бѣха тѣхнитѣ най-належащи нужди? Бѣше ли това програмата? Скоро азъ се убедихъ, че съвсемъ не се касаеше за това. Онова, което трѣбваше на тѣзи деца, то бѣше да разбератъ и почувстватъ, че тѣ сжщо, онеправданитѣ, биха могли да живѣятъ безъ душевенъ тормозъ, освободени отъ унизителното чувство, че сж просяци, паразити на обществото, да живѣятъ доволни и щастливи. Прочее, азъ не мислѣхъ повече за училището, нито за програмитѣ, а търсѣхъ, търсѣхъ неуморно, пжтищата, по които членовѣ на моето общежитие биха излѣли отъ пламъцитѣ на тѣхния духовенъ адъ, за да бждатъ изведени на тѣхното мѣсто въ обществото. Тѣ не трѣбваше да бждатъ паразити, що търпятъ по милость, но производителни членове, годни да си доставятъ онова, отъ което иматъ нужда, за да живѣятъ. Азъ си казахъ: моитѣ деца трѣбва да се научатъ да живѣятъ. Отлично. Трѣбва, значи, тѣ да знаятъ какво е това живота, истинскиятъ животъ, този който се вълнува вънъ отъ тъмния жгълъ, въ който тѣ сж се затворили, до сега, животътъ такъвъ какъвто кипи вънъ отъ малката кжща, дето сега тѣ се притискатъ около менъ. Тѣ трѣбва да познаятъ този животъ, чиито изисквания сж голѣми и съвършенно различни отъ тѣзи, за които азъ трѣбва, въ училището, да ги

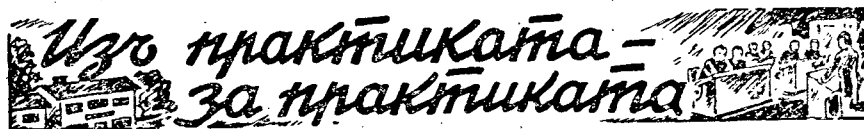
снабдя съ рецепти, съгласно прочутитѣ програми; за животъ такъвъ какъвто си е; животътъ, който ту ни смазва, ту ни издига; животътъ, въ който понякога се боримъ безпощадно, а другъ пътъ вървимъ съ леки и безгрижни стѣпки къмъ щастieto. Ето за какво тѣ трѣбва да бждатъ приготвени. Но какъ? Чрезъ са миятъ животъ. По-добъръ учителъ отъ него нѣма. Значи животътъ трѣбва да се приближи до децата, да имъ се открие, да каже какво той иска. И азъ отворихъ врати и прозорци, напълно, на живота, та той да може да достигне до моитѣ малки, съвсемъ близу, да докосне тѣхнитѣ тѣла, да облѣхне душитѣ имъ.

Азъ основахъ едно общество за малкитѣ, но едно истинско общество, такова, каквото то е въ живота между голѣмитѣ. Въ него тѣ бѣха добре, бѣха весели, всички се чувствуваха щастливи. Но въ нашето общество имаше и задължения, що трѣбваше да се изпълняватъ, задължения, които се налагаха отъ само себе си, щомъ като взаимнитѣ интереси се появяваха и, които задължения, трѣбваше строго да се съблюдаютъ. Първо, налагаха се ежедневни грижи за тѣлото. Следъ това почти въ сѣщото време, се появяваха стремежи къмъ по-далечни цели, интереси къмъ нѣщо по-възвишено, по-благородно.

Моитѣ малки приятели веднага придобиха върно понятие за живота и неговитѣ условия. Имаха ли тѣ нужда отъ нѣщо, или пожелаваха ли нѣщо, то тѣ не чакаха чудеса или милостта на хората, за да имъ дадатъ онова, което имъ трѣбваше; тѣ разбираха, че тѣ трѣбва сами да си натопятъ ржцетѣ въ меда, за да могатъ да се облизватъ, а ако нѣмаха ржце, тогава пѣкъ краката си; че само работата ще ги доведе до целта, че единствено тя ще имъ достави срѣдства за сѣществуване и ще имъ подпомогне да постигнатъ желанията си.

Тѣ се научиха да разбиратъ стойността на работата и радостта, която тя доставя. Тя отговаряше на скрититѣ сили на тѣхното сѣщество, на тѣхната нужда отъ движение. Презъ време на работата, тѣ забравятъ всички свои нещастия. Иванъ не мислѣше вече за своитѣ крака, които не ставаха за нищо, защото той не можеше да стои правъ, нито да си служи съ тѣхъ за да ходи.

(Следва)

Йорданъ Стояновъ

Умствено изваждане

Умственото изваждане трѣбва да се вземе само въ три урока. Ето какъ разпредѣлямъ учебния материалъ :

Урокъ първи. Изваждане съ числа, на които умаляемото има повече единици отъ умалителя.

$$\begin{array}{r} 30 \\ -20 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 35 \\ -23 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 35 \\ -20 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 35 \\ -4 \\ \hline \end{array}$$

Урокъ втори. Изваждане съ числа, на които единицитѣ сж равни.

$$\begin{array}{r} 35 \\ -5 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 35 \\ -25 \\ \hline \end{array}$$

Урокъ трети. Изваждане съ числа, на които единицитѣ на умалителя сж повече отъ тѣзи на умаляемото.

$$\begin{array}{r} 50 \\ -7 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 56 \\ -7 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 56 \\ -27 \\ \hline \end{array}$$

Както при събирането така и тукъ, не бива да се извади погрѣшното заключение, че цѣлото изваждане трѣбва да се мине само за 3 часа. Трѣбва да се прави разлика между урокъ и часъ. Напълно е възможно и достатъчно урокътъ да се преподаде само за единъ часъ. Но съ това не се изчерпва работата около учебната материя. На следващитѣ часове ученицитѣ ще докладватъ задачи, за извършени отъ тѣхъ покупки въ рамкитѣ на съответния учебенъ материалъ. Могатъ да се проведатъ игри въ състезателно смѣтане и пр. Разпредѣлянето на материала въ три урока се прави главно за нуждитѣ на лекцията, т. е. три пѣти учителятъ ще преподава. Останалото време той ще предостави на самитѣ ученици. Тѣхната активностъ трѣбва да се разширява, да се развие до степенъ на повишена и продължителна духовна дейностъ, при която отдѣлението се превръща въ духовна общностъ: силниятъ безъ възгордяване поема грижата да подпомогне слабия. А слабиятъ безъ стѣснение търси помощта на силния. Учителятъ се движи между ученицитѣ, напѣтствува, наблюдава, подпомага и се слива съ това твореще цѣло. Преподаването на третѣ урока отъ изваждането протича по сжщия пѣтъ на събирането, т. е. най-напредъ драматизация. Защо? Защото тя прави работата достъпна, интересна и еднакво засѣгаща

всички знаещи и незнаещи. Следъ драматизацията записване на вършеното и разказването му отъ ученикъ.

При следващата задача драматизацията и записването вървятъ едновременно.

Накрай, изоставяме драматизацията. Служимъ си само съ писането. Следъ решаването ученицитъ задаватъ въпроси на своя другаръ, който е решилъ задачата. Чрезъ тѣзи въпроси неусѣтно се прави така нареченото сега общо схващане и задълбочаване. Водено така интересно — чрезъ беседа между самитъ ученици, то е по-динамично и засѣга и най-слабитъ ученици.

Съ тѣзи етапи урокътъ се смѣта за завършенъ. Следватъ упражнения.

На първия и втория урокъ нѣма да се спирамъ. Тѣ сж така лесни и по строежъ напълно еднакви съ уроцитъ отъ събирането. Образователното съдържание на урокъ 2 е много малко. Не ще е голѣмъ грѣхъ, ако къмъ урокъ 2 се прибавятъ първитъ два случая отъ третия урокъ. По този начинъ за последния урокъ ще остане само единъ, но и най-труденъ случай. Всъщностъ отъ събирането и изваждането този урокъ е най-трудниятъ.

Ето какъ го предадохъ последния пжтъ.

— Имахъ 56 лв. Купихъ ей това лепило за 7 лв. Колко лева сж ми останали?

— 49 — отговориха нѣкои ученици.

— Нека го изиграемъ. Митко и Коста да образуватъ моитъ пари. Антонъ да е книжарьтъ. Да иска 7 лв. (нареждатъ се).

— Добъръ день, Коста! Дай ми 7 лева.

— Нѣмамъ. Имамъ само 6 ля.

— Зная какво трѣбва да направя, — рече на себе си Антонъ. Приблѣжи се до Митко и рече: Дай ми една десетолевка. Митко му даде. Той я размѣни на масата съ левчета. Отдѣли 3, даде ги на Коста и каза високо: вземамъ 7. На Коста дадохъ 3 и той има $6 + 3 = 9$. При Митко има $40 - 7 = 33$.

— А сега го запиши.

Антонъ взема тебешира и започна: „Вие имавте 56 лв. Купили сте лепило за 7. Трѣбва да извадимъ тѣзи 7 лв. Горѣ единцитъ не могатъ да ни дадатъ. Вземаме една десетица . . .

Цѣлиятъ този процесъ е напълно ясенъ на децата, защото е ученъ миналата година.

— Всички ли я решихте като Антонъ?

— Не, — обади се Мильо, — Антонъ взема десетица. Отъ нея вади 7, и 3 слага при 6. Азъ я решавамъ така: вземамъ най-напредъ 6. Трѣбва ми още едно $50 - 1 = 49$. И ми е по-лесно.

— Да, но нали така го направихме съ левчетата? — възрази Антонъ.

— И едното и другото е вѣрно. Всѣки може да решава както му се по-харесва.

— Азъ я решихъ по-друго, — обади се Бистра, — най-напредъ вземамъ 6.

— Значи като менъ, — прекъсва я Мильо.

— После не е като тебъ, — обяснява Бистра и продължава: искамъ още едно. Вземамъ една десетица, развалямъ я. Земамъ единъ левъ, другитъ давамъ на Коста.

Всички разбраха какъ става това изваждане. По-вѣрно, всички си припомниха ланската работа. Решаваме още 2—3 такива задачи.

Минаваме на най-трудния случай.

— Имахъ 45 лв. (записвамъ). Отъ тѣхъ похарчихъ 28 лв. (записвамъ) колко лева ми останаха?

Всички правятъ усилия да я решатъ. Прекъсвамъ ги.

— Нека я изиграемъ. Елате Гена, Божанка, Олга и Бѣлка. (Образуватъ числата). Гена и Божанка иматъ паритъ. Бѣлка и Олга ще искатъ. Кой ще искатъ най-напредъ?

— Десетичкитъ.

— Олге, искай на Божанка!

— Дай ми 2 десетолевки!

— Заповѣдай! (Дава ѝ).

— Гено, дай ми 8 левчета. — иска Бѣлка.

— Нѣмамъ. Имамъ само 5.

— Тогава, какво да правя? — пита дяволито Бѣлка.

— Искай отъ десетичкитъ!

— Е, че много ще имъ стане. Преди малко имъ искаха!

Тази бележка е много важна. Внушихъ я азъ. Искамъ веднага да запомнятъ, че при тия задачи десетичитъ даватъ два пжти.

— Нищо. Азъ имамъ да ти дамъ, — обади се по свой начинъ Божанка.

Дава ѝ една десетолевка.

— Сега трѣбва да я размѣня. Да взема 8 лв., а другитъ да дамъ на Гана. (Извършва всичко. Съобщаватъ остатъка).

По сѣщия начинъ решаваме още 2 задачи. Следъ това поставямъ следното условие:

— Ще изиграемъ още веднѣжъ. Но на всѣко нѣщо ще се спираме. И вие ще казвате правила ли сме го до сега. Да видимъ, дали ще откриете очова, което досега не сме правила.

— Ще го откриемъ! Ще го откриемъ!

— Добре. Мильо отишълъ на зеленчуковия магазинъ съ 87 лв. Купилъ стока за 49 лв. Нека го изиграемъ. Елате, Мильо, Добрине, Митко и Санко. (Мильо и Санко образуватъ умаленото, Митко и Добринъ — умалителя).

Подканямъ другитъ да следятъ и опредѣлятъ старото и новото. Почваме.

Митко — Добъръ день.

Мильо — Зная защо е добъръ, защото ще ми искашъ пари.

Митко — Е, да, ще ти искамъ и ти ще ми дадешъ.

Мильо — Колко искашъ?

Митко — Дай ми, моля ти се, 4 десетолевки.

Мильо — Много искашъ. На мене нищо нѣма да остане.

Митко — Кой те кара да купувашъ много стока?

Мильо му дава 4 десетолевки.

— Това ново ли е?

- Не е ново — обаждатъ се всички.
 — Тогава да продължимъ.
 Добринъ — Добъръ день, Санкс, дай ми 9 лв.
 Санко — Нѣмамъ толкова пари. Ето, вижъ!
 Добринъ — Моля ти се, кажи ми отгдето да намѣря!
 Санко — Искай на Мильо.
 Мильо — И ти ли ще искашъ отъ менъ? Не ти давамъ!
 Добринъ — Ще дадешъ, ще дадешъ!
 Мильо — Какъ ще ти дамъ? Азъ имамъ десетолевка. Ти искашъ левчета. А десетолевка и левчета не се събиратъ на едно мѣсто.
 Добринъ — Е, лесна е и тази. Ти ми дай пъкъ азъ ще си я размѣня съ левчета. Не ги ли виждашъ на масата?
 Мильо — Добре. Ще ти дамъ. Но вече не давамъ никому.
 Добринъ — Никой нѣма да ти иска вече. (Взема десетъ лева — размѣня).
 — Тукъ има ли нѣщо ново? — питамъ азъ.
 — Не, не. И това сме учили.
 — Има, има, — обажда се Иванка.
 — Че нали и по-рано сме размѣняли левчета съ десетолевки? — задава „съкрушителенъ“ въпросъ Розка.
 — Азъ не казвамъ за това, — отвърща се Иванка, — но десетичкитѣ даватъ два пѣти. Единъ пѣтъ на десетичкитѣ, после на единичкитѣ.
 — Вѣрно, вѣрно. . .
 — Да, браво, Иванке, това е новото. Въ тѣзи задачи десетичкитѣ даватъ два пѣти: единъ пѣтъ на десетичкитѣ и единъ пѣтъ на единичкитѣ. Кога ще даватъ на единичкитѣ?
 — Когато горнитѣ единички сж по-малко.
 — Намислете сами такива задачи!
 Мильо — 62
 — 38
 — Защо ще даватъ два пѣти? (Обяснения! Не я решаваме).
 — Другъ да каже такава задача! Другъ! и т. н.
 — Сега пъкъ кажете задача, въ която десетичкитѣ да даватъ единъ пѣтъ! Друга! Друга!
 — Сега пъкъ кажете задача, въ която десетичкитѣ да не даватъ нито веднѣжъ.

II етапъ

- Да се върнемъ на новитѣ задачи. Задайте вие една
 Илия — Имахъ 64 лв. Отъ тѣхъ похарчихъ 28 лв.
 — Сега едни ще я играятъ, а другъ ще записва.
 Ученицитѣ вършатъ всичко бавно, но съ яснота. Още не е добита добра техника. Решаваме още 2—3 такива задачи. И искамъ отъ решаващия да разкаже като приказка извършеното отъ него.
 — Наема ли се нѣкой да решава задача безъ да я играемъ?
 Желаетъ много.

- Ела, Митко. Кой ще му зададе задача?
- Азъ.
- Азъ и т. н.
- Задавай, Илия!
- Една мечка събрала 53 круши. Изяла 27. Колко сж й останали?
- Мильо, ще решаващъ и ще говоришъ.
- Добре. 53. Има 5 дес. Вземаме 2. оставатъ 3. Тритъ — 27 единици не могатъ да дадатъ 7, защото нѣматъ толкова. Вземаме 1 десетица. Размѣнихме я
- Мильо решава задачата бързо, самоувѣрено и безъ грѣшка.
- Има ли нѣкой да му задава въпроси?
- Азъ, — обажда се Добринъ, който е майсторъ на въпроситѣ.
- Слушай, Мильо, ти си забравилъ първоотдѣленското смѣтане. Отъ три като вземешъ 7, шесть ли оставатъ?
- Да, — отсѣче Мильо.
- Общъ смѣхъ. Помислиха, че Мильо е сбъркалъ. Но той гледа гордо и добавя:
- Така е. Кажете, че не е така.
- Може ли отъ 3 да вадимъ 7, — извикватъ нѣкои, които се държатъ точно въ буквата:
- Не може, отсича пакъ Мильо.
- Е, щомъ не може, какао трѣбва да направишъ?
- Каквото трѣбва азъ съмъ го направилъ.
- Защо не го каза?
- Вие не виждате ли.
- Мильо се наложи. Добринъ чакаше спокоенъ. Личи, че има още да пита.
- Добре, Мильо, колко десетици имашъ горе?
- 5.
- Колко искашъ?
- Е, 5 — 2 две ли е?
- 5 — 2 е три, но азъ съмъ писалъ 2
- Значи, сбъркалъ си.
- Не съмъ сбъркалъ, защото после съмъ взелъ още една десетица.
- Обясненията бѣха ясни и изясниха случая и на онѣзи, които все още не го разбираха добре. За по-голѣма картинность азъ се намѣсихъ:
- Нали знаете, че въ приказкитѣ има магьосници, които превръщатъ хората и животнитѣ на дървета, камъни и пр. И при тѣзи задачи има тайна, идва при десетицитѣ магьосница и върши чудеса. Ето десетицитѣ сж 5, после ставатъ на 4, а после на 2. Отгоре все си остава 5. Но ученицитѣ трѣбва да умѣятъ да познаватъ магията: гледашъ 5, а си мислишъ най-напредъ за 4, после за 2. Кой знае тази магия?
- Азъ.
- Азъ, азъ . . . цѣлото отдѣление.

— Добре, да видимъ. Ще напиша нѣколко числа и вие ще казвате на какви други числа се превръщатъ десетицитѣ. (Написвамъ 5—6 задачи. Ученицитѣ ги решаватъ и обясняватъ „магията“).

— Утре ми съобщете, какви смѣтки сте вършили съ такива задачи.

Ако единиятъ учебенъ часъ не стигне, използваме и следващия учебенъ часъ, макаръ че е предвиденъ за другъ учебенъ предметъ. Това е много важно, защото ученицитѣ сж се увлѣкли и задълбочили. По този начинъ, строго погледнато, се пести и учебно време, защото учебната работа протича непрекъснато и съ интересъ. Урокътъ не се разкъсва, за да се забрави, че после да се губи време за възобновяване.

Това отклонение отъ програмата се прави отъ добре разбранитѣ интереси на обучението и никой нѣма да ни обвини щомъ се използва разумно.

Методий Христовъ

При разпредѣлението на предметитѣ, учителката Х. У. най-енергично си отстояваше „правата“ върху рисуването и ржчната работа. По тѣзи предмети тя била полагала изпити, била „специалистка“ и т. н. Колегитѣ останаха съ впечатление, че тя смѣта да постави обучението по рисуване и ржчна работа на подobaваща височина: отъ обикновени часове за попѣлване на бройката, да ги превърне въ часове на творчество. И отстѣпиха.

Съвсемъ случайно веднѣжъ директорътъ има „щастieto“ да направи печално откритие: презъ учебно време „специалистката“ водѣше въ канцеларията веселъ разговоръ съ нѣкаква своя приятелка. На вежливия въпросъ на директора защо не е въ класъ при децата, тя важно отговори:

— Защото сега имамъ *прозорецъ!*

— ?!

— Прозорецъ значи свободенъ часъ! — обясни учителката на недоумяващия директоръ.

— Но какъ така свободенъ часъ, когато въ седмичната програма ясно е отбелязано, че сега имате ржчна работа?

— Именно ржчната работа е за мене свободенъ часъ. Поржчахъ на момчетата да си дѣлкатъ нѣщо, а на момичетата — да плетатъ. Има ли смисълъ да висятъ при тѣхъ и да имъ зѣпамъ въ ржцетѣ?

— И по рисуване ли правите сжщото?

— Почти.

Директорътъ нищо не възрази. Само издаде покана за свикване на учителския съветъ, въ която имаше точка: „Преразпредѣляне на учебнитѣ предмети.“

На „специалистката“ бѣха отнети часоветѣ по ржчна работа и рисуване.

* * *

Нито веднѣжъ той не заведе децата въ близката планина (на половинъ часъ пжтъ!), за да имъ покаже на самото мѣсто, поне ония минерали, които се намираха тамъ. Нѣкога, като ученикъ въ голѣма гимназия, той бѣ изучавалъ състава на роднитѣ скали по минераложка сбирка. Сега, като учителъ въ планинско село, той преподаваше тая толкова иинтересна наука, сжщо по... минераложка сбирка (доставена съ голѣми разправки за много пари).

Ще заведе ученицитѣ предъ галерията съ кутийки и ще почне да разправя:

Това е кремъкъ. Този минералъ се среща... Вижте мраморъ. На цвѣтъ... Ето гранитъ. За него знаемъ, че... И т. н., и т. н.

На рафтовете имаше още много „мостри“. Учениците любопитствуваха да знаят нѣщо и за тѣхъ. Учителѣтъ разправяше, разправяше... като по книга.

За зла врага въ класа имаше нѣколко хитри шегобийци. Тѣ решиха да подложатъ на изпитъ книжнитѣ знания на своя учителъ. Промѣкнаха се веднѣжъ въ кабинета и размѣстиха „мостритѣ“: въ кутийката на кварца се настани гранита, а въ леговището на варовика се мждрѣше парче пиритъ. Така цѣлата сбирка бѣ обѣркана съ главата надолу.

Когато на следния часъ учителѣтъ поржча на единъ ученикъ да разправи за кварца и той — такъвъ бѣ редѣтъ — брѣкна въ съответната кутийка съ надписъ „кварцъ“ та извади едрата бучка гранитъ и я показа на другаритѣ си, всички прихнаха да се смѣятъ.

Учителѣтъ се обѣрна къмъ изпитвания ученикъ и рѣзко му забеляза:

— Отваряй си зрѣнкалитѣ и не ставай за смѣхъ. Това кварцъ ли е?

— Кварцъ е, господинъ Н. Н. Взехъ го отъ тукъ, — и ученикътъ посочи „мѣстото“ на кварца.

Учителѣтъ се изправи, приближи къмъ сбирката и остана смаянъ отъ бѣркотията въ нея.

Ругателствата, разследванията и наказанията, обаче, не можаха да помогнатъ всѣки минералъ да се прибере на своето мѣсто. Затова сбирката бѣ прибрана и обучението се водѣше съвсемъ по книга.

* * *

— Предстоеше ми, — разправяше коллегата А. А., — да предамъ на учениците за оловото. Взехъ учебника и старателно изучихъ урока. Влѣзохъ въ класъ и тъкмо поставихъ целѣта, единъ едѣръ момчурлакъ се приближи до мене, показа ми нѣкакво възсиво камъче и поиска да знае отъ кой минералъ е. Азъ прибрахъ камъчето и поржчахъ на ученика да си седне, като строго му забелязахъ, че не бива да ме прекъсва: въпроситѣ се поставятъ въ края на часа.

Завѣртѣхъ камъчето между прѣститѣ си и му хвърлихъ враждебенъ погледъ. Какво ли е, дяволъ да го вземе? Какъ да се измѣкна отъ това затруднено положение? Да си призная ли, че не зная?

Лекцията продължи по всички правила на методиката. Установихме, че оловото се добива главно отъ рудата *галенитъ*. Дадохъ се най-подробни сведения (споредъ учебника, разбира се) за тази руда: цвѣтъ, мѣстонахождение, ломъ и пр. После говорихме за значението на оловото. Направихме всички частни и общи схващания, надписи и азъ току погледнахъ часовника: искахъ да свърши най-после този мжчителенъ часъ. Проклетото камъче не ми излизаше отъ ума. Решихъ да го покажа на коллегитѣ, та дано нѣкой отъ тѣхъ ми помогне.

Щомъ звънецътъ издрѣнка, грабнахъ омразното камъче, бѣрже излѣзохъ отъ класъ и се втурнахъ въ учителската стая.

Когато го показах на колегата П. Р. — роденъ и израсълъ въ Балкана — той веднага отговори:

— Това е *галенитъ*.

— ?!

Една недобросъвѣстна критика

Още презъ 1941 год. познатиятъ нашъ педагогъ и общественикъ, г. **Цв. Петковъ**, издаде обемистъ томъ подъ надсловъ: **Психология на творческия образователенъ процесъ**. Плодъ на четвъртъ вѣковенъ преподавателски опитъ, написанъ отъ авторъ съ богата ерудиция, трудътъ на г. Петкова предизвика възторженитъ отзиви на вещата и непредубедена критика и се пласира въ течение на една година — обстоятелство, което достатъчно убедително говори, че въпросниятъ трудъ идѣше да задоволи една нужда на българския учителъ.

Наскоро, обаче, въ бр. 7—8 на сп. „Учитель“, редактирано отъ г. Димовъ, се появи една очевидно инспирирана „критика“, чиято недобросъвѣстность прозира отъ всѣки редъ. Подъ невинния псевдонимъ „Вес. Радевъ“, нѣкой озлобенъ човѣчецъ прави смѣшни напѣни да хвърли сѣнка върху името на единъ познатъ наученъ и общественъ работникъ, съ широка и щастлива популярность между учителството, какъвто е г. Петковъ. Бихме отминали въпроснитъ редове съ презрително мълчание, ако тѣ не бѣха намѣрили мѣсто въ страницитъ на едно списание, което излиза съ притезанието, че дава сериозно разглеждане на образователнитъ проблеми. При това, писаното отъ г. Радевъ представя типиченъ образецъ на недобросъвѣстна критика, върху която заслужава да спремъ вниманието на учителството. Тѣй то косвено ще разбере какъ **не бива** да се пише критика. Впрочемъ, нека се спремъ конкретно върху по-сжществениятъ „възражения“ на автора.

1. Авторътъ е силно изненаданъ (и огорченъ, разбира се!), че въ единъ трудъ, чието заглавие съдържа понятието „образователенъ процесъ“, не могълъ да срещне опредѣла на сжщото понятие. Би трѣбвало човѣкъ да си е затворилъ очитъ или да е сжщински слѣпецъ, за да не види, че на стр. 178—79 въпросното понятие е намѣрило ясна, недвусмислена и добре мотивирана опредѣла.

2. Г-нъ Петковъ измамилъ четеца, като въ началото на своя работа обещалъ да му даде още една часть, която впоследствие изоставилъ. Добросъвѣстниятъ критикъ откровено щѣше да признае, че това съкращение съвсемъ не понижава научната стойность на труда. Последната часть е била предвидена като обобщителна. А единъ сждникъ на педагогичетко съчинение трѣбва да знае, че четецътъ самъ може да направи съответнитъ изводи въз основа на прочетеното. Възражението на г. Радевъ става безпред-

метно толкозъ повече като се има предвидъ, че авторътъ е съобразилъ да завърши съ едно кратко, но ясно „Изложение,“ което достатъчно сполучливо синтезира основнитъ му схващания.

3. Критиката върху хербартианството била излишна, понеже то „отдавна е отречено въ съзнанието и на педагози, и на учители.“ „Критикътъ“ бѣше длъженъ да знае; че, ако хербартианството, въ неговото схващане за формалнитъ степени, теоретично е развѣнчано, то и до день днешенъ продължава да живѣе въ практиката на мнозинството учители, подобно на тѣзи, които принадлежатъ къмъ по-старото поколѣние. Това заключение г. Петковъ е извлѣкълъ въ резултатъ на своята дългогодишна дейность като училищенъ инспекторъ.

4. Странно впечатление ни направи иронията, съ която „критикътъ“ се отнася къмъ схващането на г. Петкова, че нуждитъ сж основенъ двигателъ на цѣлокупния детски развой. Мисли, че е открилъ нѣкаква *terra incognita*, като заявява: „въ какъвъ смисълъ, обаче, можемъ да говоримъ за нарушаване равновесието на организма когато малкото дете по подражание пѣха цигарата въ устата си, или взима вестника и движи прѣста си по него, като че чете?“ — Тукъ авторътъ, безъ да ще, разкрива неподозирано невежество — личи, изобщо, че той не е разбралъ сжщината на подражанието; благодарение на него детето за по-кратко време и съ малко усилия усвоява натрупания опитъ на срѣдата. Дали поменатитъ прояви иматъ нѣкакво значение за психофизичния развой на детето, не е важно. Въ случая важното е, че *за детето е една нужда да подражава*. Ще си позволимъ да запитаме „критика“: яденето е една нужда за човѣка. Съ по-голѣмо или по-малко усилие, обаче, той може да яде дори и тогава, когато не е гладенъ. Следва ли, възъ основа на този фактъ, който представя едно изключение, да обобщаваме и да твърдимъ, че човѣкъ не яде по силата на една нужда? Малко логика, г. Радевъ!

5. Отъ „критикъ“ съ манталитета на г. Радевъ всичко може да се очаква; но, все пакъ, ние останахме силно изненадани отъ твърдението му, че г. Петковъ развивалъ психологията на нуждата по „демагогски съображения“. Очевидно и тукъ човѣкътъ се е простилъ дори съ елементарната логика на обикновения разумъ — той не ще да е на ясно върху съдържанието на понятието „демагогия“. Затова ще си позволимъ да му напомнимъ: демагогия ще рече — въ едно педагогическо списание да привличашъ за сътрудници хора, които нѣматъ нищо общо съ образователнитъ проблеми; да мѣнишъ идейнитъ си позиции заедно съ вратовръзкитъ си; да знаешъ, че не създавашъ нищо ново и оригинално въ педагогическата наука и да подържашъ въ учителскитъ срѣди убеждението, че творишъ нѣщо ново подъ слънцето, и т. н. до безкрай, но се страхуваме, че и хартията ще почервенѣе отъ срамъ.

6. Образователниятъ процесъ билъ нѣщо, което се извършвало вътрешно, а авторътъ, безъ да познава неговата сжщина, дръзвалъ да говори, ча била необходима обстановка, която да направи възможно извършването му. Нима съзнанието е изолиранъ островъ, който нѣма нищо общо съ срѣдата? — Единъ шестокласникъ

знае, че срѣдата, обстановката, съдържа силитѣ, които се явяватъ двигатели на душевния развой. Ако образованието предлага развой на душевнитѣ функции, не следва ли по силата на елементарнитѣ изискания на логиката, да приемемъ, че *образователниятъ процесъ предполага обстановка*, която да даде тласъкъ на душевнитѣ сили?

7. Въ изясненията на детската лѣжа авторътъ билъ недостатъчно мотивиранъ, понеже вадѣлъ заключение само възъ основа на единъ примѣръ, заимствуванъ отъ Болдуинъ. Любопитно: отъ една страна г. Петковъ е упрѣкнатъ, че е претрупалъ и отегчилъ изложението си съ много примѣри, отъ друга — че не е далъ достатъчно примѣри, върху които да сложи своитѣ изводи. Тежко е да се намѣришъ подъ кръстосанъ огънь!

8. Като се е страхувалъ, очевидно, че изложението му ще бжде голословно и ще страда откъмъ пълнота, „критикътъ“ не е забравилъ да спомене, че и „коректурнитѣ грѣшки сж твърде много“.

Ако умѣеше ди вижда и си бѣше направилъ трудъ да обърне и последния листъ на книгата, той сигурно щѣше да забележи, че авторътъ е съобразилъ да посочи по-важнитѣ коректурни грѣшки. Не е никакво нещастие, че въ единъ обемистъ томъ отъ 320 стр. сж допустнати повече или по-малко коректурни грѣшки. Нещастieto е тамъ, че подобни грѣшки пъплятъ и по редоветъ на статии само отъ шестъ страници. Даже заглавието на разглеждащата книга „критикътъ“ е далъ съ коректурна грѣшка! Неволно си спомняме приказката на Толстой за онази жена, която чистѣла нечистата маса съ нечистъ парцалъ. И се чудѣла, че масата не може да се изчисти!

За честта на редактора на сп. „Учитель“ не искаме да допустнемъ, че подъ невинния псевдонимъ „Веселинъ Радевъ“ се мждри неговото име. Обаче, отговорностъ носи и той, доколкото е далъ мѣсто на една очевидно недобросъвѣстна и инспирирана „критика“. Нека не забравя, че *надъ всѣка злобна и преднамърена критика стои искрената и непринудена дума на българския учителъ*. По отношение книгата на г. Петковъ той я каза, като я посрещна съ живо задоволство и огдѣли отъ оскждния си залъкъ, за да си я набави.

К. Илиевъ

Ив. Великовъ — Севлиево

Срѣдства за резултатно обучение по история, география и естествознание

Връзката между тѣзи учебни предмети е очевидна. Тѣ се допълватъ взаимно. Историята дава сведения за живота на хората и за дейността имъ. Географията посочва и описва мѣстата, гдето действуватъ хората, живѣятъ животнитѣ и вирѣятъ растенията. Естествознанието пѣкъ ни дава описания за животнитѣ и растенията въ известни мѣста.

Поради тази връзка на историята, географията и естествознанието, тѣ често пѣти се изучаватъ свързано още въ първеначалното училище. Посрѣдствомъ този начинъ на изучаването имъ се дава възможность да се обясни защо на едни мѣста народитѣ живѣятъ и действуватъ по единъ начинъ, а другаде — по другъ, защо на едно мѣсто живѣятъ едни животни и вирѣятъ едни растения, а на друго — други и пр.

При разработването материала на тѣзи учебни предмети, обикновено се постѣпва обяснително, защото само по този начинъ се вниква въ историческитѣ събития и въ живота и дейността на историческитѣ личности и се изясняватъ мѣстноститѣ, живота на животнитѣ и др.

Разбира се, всѣки единъ отъ тѣзи учебни предмети има своя особеностъ, която налага, при разработването на материала му, да се подбиратъ съответни срѣдства. Напр. за изясняването на историческитѣ събития и дейността на известна историческа личность сѣ необходими исторически останки (пари, сѣдове, орѣжия, дрехи), картини, документи, описания и др. За да се добие ясна картина за едни мѣстностъ сѣ необходими излети или екскурзии до нея, наблюдения карти, картини, описания за нея и пр. Най-после за да се добие ясно понятие за живота на едно животно или за развоя на едно растение, необходими сѣ опити, наблюдения, препарати, хербарии и др. Изобщо за по-добро изяснение и разбиране на материала по който и да е отъ тѣзи учебни предмети, необходими сѣ съответни нагледни срѣдства. Чрезъ тѣхъ вниманието и разсѣдѣка на ученицитѣ се ангажирватъ; тѣ ставатъ по-активни и по-самодѣйни. Тѣ се стараятъ сами да си обяснятъ фактитѣ — напр. защо пропаднало второто бѣдгарско царство, защо бѣлгаритѣ успѣли да извоюватъ черковна независимостъ, защо Рила планина е източникъ на много рѣки, защо въ Пловдивъ се сѣе и вирѣе добре ориза и пр.

Този начинъ на постѣпване при разработването на материала по тѣзи учебни предмети представлява значителна крачка напредъ, въ сравнение съ описателния, който господствуваше по-рано. Ъие обаче не бива да се задоволяваме съ обясненията защото, ангажирайки само разсѣдѣка, ще развиваме питомцитѣ си едностранчиво. Не трѣбва да забравяме, че при всѣко обучение, наредъ съ разсѣдѣка трѣбва да се ангажирватъ и чувствата, душата на ученицитѣ.

А това ще става, когато обучението се води така, че учениците да си представят живо личността, мѣстността или обекта, който изучават и да го чувствуват близък, действащ или стоящ предъ тѣхъ. Старото оржие, картината, препарираното животно, представениятъ екземпляръ отъ растение и др. не ни даватъ живата, динамичната страна на събитието, мѣстността, животното, растението. Тѣ ни даватъ неподвижни, мъртви, статични. А това нито дава пълна идея за разгледвания обектъ, нито задоволява детската душа. Последната иска обекта да ѝ се представи живъ, действащъ, движещъ се. За много животни и растения, както и за нѣкои мѣстности (родна околностъ и по-далечна, която може да се обходи) това се постига лесно, защото животното, растението и проявитѣ имъ могатъ да се наблюдаватъ непосредствено. Този начинъ на живо представяне, разгледване и обясняване обектите и мѣстностите е незамѣнимъ. Обаче не всички обекти, предвидени за изучаване, могатъ да се наблюдаватъ непосредствено, въ срѣдата си и както се проявяватъ. Такива сж историческите събития, далечните мѣстности и чуждестранните животни и растения. Но има срѣдства и за тѣхното оживяване. Тѣ сж разказите, които възпроизвеждатъ тѣзи събития, представятъ вида на мѣстностите и живота въ тѣхъ, или описватъ проявите на животните и особеностите на растенията.

Отрадно е, че ние разполагаме съ доста материали изъ тѣзи области. Особено пригодни за целта сж излизащите у насъ исторически, географски и свързани съ естествознанието библиотеки, които даватъ интересни, вѣрни и живи описания изъ живота на животните и растенията, картини за мѣстностите и за исторически събития и личности. Освенъ тѣхъ, имаме и отлични описания отъ наши писатели на мѣстности и изложения за живота и дейността на исторически личности. Тѣзи сочни материали трѣбва непременно да се използватъ за внасяне животъ при обучението по история, география (разузнаване и отечествознание) и естествознание.

Не отричаме, че днесъ у насъ се полагатъ доста усилия за използване на тѣзи материали при обучението, само че това използване е разнообразно и безсистемно. Вдни учители съставятъ художествени разкази или използватъ готови и ги разказватъ на учениците си. Последните се пленяватъ отъ тѣхъ и ги запомнятъ. Учителите смѣтатъ, че сж изпълнили дългътъ си. Други, въ часа по запознаване съ известно събитие, личност, мѣстност или обектъ си служатъ съ всички нагледни срѣдства и развиватъ материята относително. Въ отдѣленъ часъ четатъ разкази за него, като допълнение. Трети, за да допринесатъ нѣщо за оживяването на материала, още при разработването на лекцията четатъ откъслечи отъ разкази, описания или пътешествия, които характеризиратъ известни действия на личности, прояви на животни и др.

Разбира се, всичко това е добро, но то не допринася за пълното постигане на гонимата целъ. Казахме по-горе, че най-смислено, живо и резултатно е обучението, когато едновременно е ангажиранъ разсѣдъка и затрогнати душиите на учениците. Ржководейки се отъ това здраво методично начало, учителятъ, при разработване

лекцията си по история, география или естествознание, трябва да постъпва така, че да използва както нагледните средства, така и литературния материал, който рисува живота на известна историческа личност, картина на мѣстности или прояви на животни. Ясно е, че ние настояваме за вплитане на нагледния съ живия (картинно предадения) материал, взетъ отъ разкази. Но вплитането да е така естествено, че художествения материал да съставлява нераздѣлна частъ отъ лекцията. Едновременно съ изясняване на известенъ фактъ, мѣстностъ, действие на личностъ или проява на животно, да следва оживяването имъ чрезъ случки и прояви изъ тѣхния животъ, описани художествено.

За да може да изпълни това изискване, учителятъ трябва да притежава широки психологични, педагогични и метафизически познания и да разполага съ нуждната литература. Въоръженъ съ тѣзи две средства, той ще може, при всѣки конкретенъ случай, да използва съответната литература и да подбере за лекцията си онѣзи мѣста, които най-добре ще допълнятъ, изяснятъ и оживятъ материала, който ще се разработва. За да разреши задачата си добре, той най-напредъ ще трябва да направи широка справка изъ наличната литература за събитието, личността, мѣстността, животното, растението или минерала, за който ще се учи. Отъ всичко прегледано и прочетено той трябва да подбере най-характерното и най-интересното, като се стреми да го запомни и асимилира. Следъ това трябва да се съдоби съ всичкитѣ нагледни средства, които ще допринесатъ за изясняването на същата материя. Имайки на рѣка този суровъ материалъ, събранъ отъ двата източника, той трябва да приготви лекцията си. Когато се яви предъ ученицитѣ си и започне развиването ѝ, на първо мѣсто, той трябва да имъ даде възможностъ да изразятъ знанията и впечатленията си отъ всичко наблюдавано и чувано по-рано за изучаваемия обектъ. На второ мѣсто, трябва да имъ даде възможностъ да използватъ нагледнитѣ средства, да правятъ наблюдения, опити, да чертаятъ и пр. Следъ това трябва да ги застави да изразятъ въ свързана речъ (разказъ) изясненото до тогава. Най-после той (учителятъ) съ подбрани думи и увлѣкателни изрази трябва да попълни и илюстрира картинно. По този начинъ ще се даде пълно изяснение и цѣлостна картина, които ще представятъ разгледваното събитие, мѣстностъ, животно или растение, живо интересно и мило. По такъвъ начинъ съвсемъ естествено се съчетаватъ разсѣдѣкътъ и чувствата на ученицитѣ, дава се просторъ на творческото имъ въображение и се добиватъ добри резултати.

Ще дадемъ единъ примѣръ, който илюстрира мисълта ни. Предстои ни да учимъ за Рила планина. Споредъ изискванията на програмата, учителятъ на IV отдѣление трябва да запознае ученицитѣ съ мѣстоположението, формата (изгледа), забележителнитѣ мѣста (върхове, манастира св. Иванъ Рилски и др.), фауната и флората ѝ. За да се уясни добре всичко това, учителятъ трябва да представи на децата обикновена и релефна карта, да чертае такава въ часъ, да показва фотографически снимки и др. Всички посочени средства, особено релефната карта, ще дадатъ представа за

мѣстоположението, разположението и разчленението на планината. Ученицитѣ ще разбератъ, че западно отъ върха Мусала, планината се раздѣля на две части, че на северната сж Еленинѣ връхъ и Попова шапка, а на южната — Царевѣ връхъ и Ай-гидикъ, че между тѣхъ тече р. Рила, че манастирътъ е въ красиво заравнено мѣсто и пр. Всичко това, обаче, нѣма да даде животъ и възможностъ на ученицитѣ да преживѣятъ даденото. Това ще стане, когато си представятъ живо течението на р. Рила, мѣстността на манастиря, ливадитѣ около сжщата рѣка, растителността, животнитѣ, върховетѣ и др. За да се постигне това, учителятъ трѣбва да е прегледалъ всичко писано за Рила планина.¹⁾ Прегледалъ, отбелязалъ и запомнилъ потребното, учителятъ, едновременно при даването общи понятия за характерното на планината, ще може да прави мислено пѣтуване по течението на р. Рила отъ с. Рила до манастиря, отъ тамъ по течението на Илиина рѣка, по върховетѣ, покрай езерата, потънали въ прѣспи, скали и зеленина, по ливадитѣ, покрити съ разнообразни треви и ягоди, и така ще представи живо горитѣ (долу габъри, джбове, липи, по-нагоре букове, още по-нагоре борове и кленове) и върхове, покрити съ тлъсти треви. Езерата сж бистри, пълни съ пѣстърви. Горитѣ прохладни. Ягодитѣ и малинитѣ вкусни. Когато е ясно Мусала изглежда издигната до небето, а качимъ ли се на него при ясно небе, като че сме въ небесата и виждаме Витоша, Стара-планина, Дунавската равнина, Тракия, Македония, дори Бѣло море. Дърветата изъ Рила сж грамадни и вѣковни, горитѣ необятни, прѣспитѣ дебели. Затова изъ нея изтичатъ много рѣки (Искъръ, Места, Марица и др.) Езерата, на брой 145, винаги сж пълни съ бистра вода. Изъ горитѣ ѝ живѣятъ различни животни — мечки, вълци, глигани, диви кози, сърни и др., а надъ скалитѣ се виятъ орли. Манастирътъ св. Иванъ Рилски прилича на малко градче. Църквата е великолепа съ 5 кубета. Стаитѣ около него сж 300. Библиотеката е богата. Тамъ сж запазени много български книги и други старини.

Даденъ така живо този материалъ затрогва ученицитѣ. Тѣ си представятъ мѣстата. Планината имъ става близка, мила. У тѣхъ се явява желание не само да научатъ повече нѣща за нея, но и да я посетятъ. Нѣма нужда да доказваме, че така вплетенъ въ лекцията и даванъ литературния материалъ, чрезъ разказване отъ учителя, издига авторитета му предъ ученицитѣ и ги подтиква къмъ подражаване. У тѣхъ расте желанието да разказватъ.

Второ, искаме да запознаемъ ученицитѣ съ лисицата (по естествознание). За да дадемъ пълна и жива картина за устройството на тѣлото, на органитѣ и на живота ѝ, ние не трѣбва да се задоволяваме само съ препаратъ и картина за нея. Ние трѣбва по-рано да сме прегледали интереснитѣ описания за нея въ „Моитѣ диви познати“ отъ Е. Томсонъ (малка библиотека на книгоиздателство Хемусъ), „И всичко това е истина“ отъ Д. Тончевъ (сп. Библио-

¹⁾ „Великата рилска пустиня“ отъ Ив. Вазовъ, „Рила планина“ отъ К. Рачевъ и Благоевъ, сжщата отъ Ив. Великовъ, „Срѣдъ Рила“ отъ Стр. Кринчевъ, „Изъ Рила“ отъ П. Делирадевъ и др.

тека 1904—1905 г.), „Сами“ отъ Ем. Станевъ (издание на Хемусъ) и други описания и разкази за лисицата. Подбрали характернитѣ мѣста за ловкостъта, хитростъта, дързостъта и пр. на това животно, ние трѣбва умѣло да ги вплетемъ въ лекцията и да ги дадемъ съ жива речъ на ученицитѣ.

Трето, искаме ли да представимъ предъ ученицитѣ любвеобилната, самопожертвователната и жадната за свобода душа на Любенъ Каравеловъ, ние трѣбва да използваме познанията на ученицитѣ и всичко дадено за него отъ неговитѣ биографии, документитѣ, портрета му, оригиналнитѣ му издания и издаденитѣ му съчинения.

Отъ всичко това, съ участието на ученицитѣ, ние трѣбва да възстановимъ не само физическия портретъ на Каравеловъ, но и неговиятъ богатъ духовенъ миръ. Откърменъ въ свободолюбивата Копривщица, заобиколенъ съ напредничави близки и надаренъ съ впечатлителна душа и силни установени способности, той отъ малкъ намразилъ подтиснитѣ, привързалъ се къмъ напредничави течения (въ Русия, Сърбия и Ромъния) и заработилъ енергично за свободата на народа си. Застаналъ начело на Революционния комитетъ и издаващъ разнообразни публически статии, той остро осъждалъ народнитѣ врагове. Но когато загиналъ Левски и дѣлото било заплашено отъ разстройване, той, за да се избѣгнатъ напраздни жертви, започналъ да говори, пише и пѣе за общонародна просвѣта. Но той пакъ не забравя, че робътъ трѣбва да се освободи. Когато сърбитѣ обявили война на турцитѣ (1876 г.) и когато се явилъ руско-турската война, той билъ на поста си. Следъ освобождението се задоволилъ съ скромната служба — публицистъ. Макаръ отъ заможное семейство, той презрѣлъ богатствата и заради народа си предпочелъ неволническия животъ. Той рано загиналъ. Каравеловъ, който далъ всичко за народа си, трѣбва да бъде почитанъ отъ насъ на вѣчни времена.

Всичко това трѣбва да се предрде така увлѣкително и на достъпенъ за ученицитѣ езикъ, че тѣ да се трогнатъ и обикнатъ тази свѣтла личностъ.

Работи ли се така, свързватъ ли се нагледнитѣ срѣдства и фактитѣ съ художественитѣ описания, буди се интересъ и се внася животъ при обучението по история, география и естествознание. Ученицитѣ се подтикваатъ къмъ дейностъ. У тѣхъ се развива желание да четатъ повече за обектитѣ, които изучаватъ. При това положение, съ по-голѣми резултати ще се използва четенето на разкази въ часоветѣ при изпитване и въ тѣзи за извънкласни четения. Освенъ това, безъ страхъ ще могатъ да се даватъ на ученицитѣ брошурки и разкази изъ областъта на историята, географията и естествознанието, както и статийки отъ разни списания за домашно четене. Безъ страхъ ще правимъ това, защото ще сме увѣрени, че ученицитѣ непременно ще ги прочетатъ и съ готовностъ ще ни предаватъ впечатленията си. А това ще е доказателство, че тѣ могатъ самостоятелно да четатъ, да обсъждатъ фактитѣ и да се отнасятъ критически къмъ тѣхъ.

Родителско-учителски сдружения

Една от основните задачи на културното общество е подготовката на младите поколения за творческо участие във живота, за да продължат делото на родителите си и го увеличат. Това може да се постигне единствено чрез пълно и постоянно разбирателство и сътрудничество между семейството и училището. Може враждуването и борбите всеквде другаде да се оправдава така или иначе. Във областта на образованието враждата между домът и училище не само е неуместна, но е направо опасна. Прояви ли се пукнатина във отношенията между семейство и училище, тогава неминуемо се стига до следното: волюно или неволюно родителите настройват децата си против училището, а това понижава било готовността за работа от тяхна страна, било авторитета на училището пред децата. А училище без авторитет пред учениците е мъртва величина: то не може да ги ръководи правилно и да им влияе. Ето защо днес нямаше културна страна, където да не се цени сътрудничество между домът и училище. България не прави изключение: от миналата война насам се поде движение за създаване на родителско-учителски сдружения. Тъй като организацията, чрез която се осъществява все по-голямо сътрудничество между дома и училището.

Със какво може семейството да сътрудничи на училището? Първо — като се отнася добре към училището, към учители, към исканията на училището и неговата работа. Напр., учителят е далъ домашна работа на учениците. Правилното отношение на родителите, което би подкрепило работата на училището е: те да се интересуват от домашната работа на учениците си и ги насърчават самостоятелно да я извършват. Същото важи за различните искания на училището — учениците да се държат по определен начин, да си набавят известни книги, помагала и др. такива. Подкрепата, която семейството може да даде на училището в този случай е следната: да одобрява исканията на училището и да прави всичко възможно учениците да си набавят необходимите книги и помагала. Тогава естествено, семейството ще улесни във висша степен системната работа на децата и онези на училището.

Сътрудничеството на семейството може да се прояви и във друга посока: учениците напр. имат ценни стремежи или нежелателни трайни прояви, които училището поради едни или други причини, не познава никакъ или достатъчно. Разкрие ли семейството едното и другото на училището, тогава то и училището заедно могат много по-успешно да се справят със нежелателните им прояви или да подкрепят успешно ценните им стремежи.

Семейството може и трябва да сътрудничи на училището и във друга посока: младите трябва да израстват като нравствени и обществено-ценни личности, които имат задачи и идеали във полза на народа. Това никога не може да стане без съдействието на семейството — домашните сж постоянно при младите, познават ги, могат да им влияят и затова имат задължението да ги

насърдчаватъ да се изграждатъ като обществено ценни личности. Напр. дадено дете иска да влѣзе въ една училищна организация което може да се осуети, ако родителитѣ не одобрятъ подобна работа.

Семейството понѣкога може направо да замѣсти учителя въ дадена областъ. Напр., ученицитѣ учатъ по хигиена какъ се дава първа помощъ — леки превръзки и др., — а ето че единъ баща — лѣкаръ или майка лѣкарка има дете въ училището; тѣ работятъ въ болница и се ползватъ съ добро име на лѣкари — практики. Ако бащата или майката дойдатъ въ училището и пожелаятъ да запознаятъ ученицитѣ съ тази чисто практическа работа, тѣ ще извършатъ незамѣнима работа, въ която никой учителъ не може да ги замѣсти.

Домътъ може да подпомага училището и вещественно съ трудъ и срѣдства. Има семейства, за които не е нищо особено да пожертвуватъ известни суми за нуждитѣ на училището. Така, много училища събиратъ десетки дори стотици хиляди левове. Съ такива помощи много училища сж радиофицирани, набавятъ си по-къщнина, градятъ лѣтища, подържатъ ученици съ облѣкло и по другъ начинъ. Така образователната работа на училищата се улеснява и задълбочава, та дава много по-добри плодове.

Семейството може да подпомага училището и съ своя трудъ. Примѣръ: село, което има училищни имоти. Учители и родители решаватъ, вмѣсто да се дава имотътъ подъ наемъ на низки цени, населението само да обработва имота, за да получи колкото се може повече доходъ за училището. Другаде селското население участвува съ работа при строежа — докарва камъни, пѣськъ, приготвя варъ и т. н. Съ труда си родителитѣ могатъ да подпомогнатъ училището и въ по-малкъ мащабъ — майката да изработи завеси за класната стая, бащата дърводѣлецъ да изработи маса или шкафъ съ купения материалъ отъ училището. Така се създаватъ веществени блага за милиони лева, които благоприятствуватъ работата на училището всестранно.

Сътрудничеството на домъ и училище има обаче не само преко значение, като направо подпомага училището, но и косвено: като виждатъ ученицитѣ, че родителитѣ отъ всички обществени групи и частни лица жертвуватъ време и усилия за училището въ продължение на години, тѣ сами отрано и системно почватъ да живѣятъ съ идеитѣ, желаніята и плановетѣ за обществената взаимопомощъ; тя става за тѣхъ жизнена атмосфера и, естествено, въ нея тѣ се готвятъ за утрешния животъ. Или, чрезъ сътрудничеството на възрастнитѣ, което запълва цѣлокупния животъ на училището, ние ще готвимъ младитѣ за ново, още по-усилено сътрудничество въ цѣлокупния животъ.

Другъ пжтъ ще разгледамъ въпроса за това съ какво училището може и трѣбва да сътрудничи на родителитѣ, за да могатъ младитѣ да се подготвятъ колкото се може по-добре.

Отъ изложеното до тукъ е ясно, че семейството и училището сж повикани да си сътрудничатъ колкото се може по-тѣсно. Следователно родителско-учителскитѣ сдружения сж образователна и

обществена необходимост. Тъкмо поради това всички — Министерството на народното просвѣщение, учители, главни учители, директори и инспектори —, които иматъ правилно разбиране за нуждитъ на нашето училище, полагатъ неприменното усилие за сближаване между домъ и училище, съ създаване родителско-учителски сдружения и системна дейностъ отъ тѣхна страна въ полза на училището. Само чуждиятъ на правилното образование може да бжде противъ тѣхъ.

Цв. П.

Нѣщо се е промѣнило

На 30. X. т. г. се уреди конференция отъ учителското дружество въ София. Дневниятъ редъ обгръщаше само въпроситъ, посочени отъ Министерството на нар. просвѣщение: Заветитъ на Н. В. Царъ Борисъ III и Култивиране на военни добродетели у ученицитъ.

Докладитъ бѣха развити добре и изслушани съ внимание.

На 31. X. т. г. досегашното настоятелство на дружеството даде отчетъ за двегодишната си дейностъ и се пристъпи къмъ обсъда на отчета и изборъ на ново настоятелство.

Сега именно станаха нѣкои яѣща, които заслужава да се отбележатъ. Досегашното настоятелство на дружеството не успѣ да посочи никаква дейностъ отъ значение за учителитъ на дружеството, което брои надъ 2,600 члена. И затова доста учители основателно изказаха учудата и неудобрението си по този поводъ. Това принуди г. проф. Бакаловъ, председател на дружеството, да заяви, че той самъ не е челъ и не чете в. „Просв. единство“. Сега именно се изтъкна отъ учителитъ, че това не е чудно: досегашната управа, както на соф. д-во, така и бившата управа на Съюза, положила завидни усилия да отблъснатъ отъ съюзъ дружество учителитъ и да убиятъ всѣкакъвъ интересъ у тѣхъ, както къмъ печатнитъ органи на Съюза, така и къмъ неговото съществуване. Подчерта се: Дружеството проспана цѣли 10 години и затова сега нѣма какво да посочи като дейностъ.

Въ отчета на настоятелството личеше помощъ за Просвѣтната каса, но за нея не се каза нито дума. Нѣщо повече, когато учителитъ поискаха да чуятъ нѣщо за Просвѣтната каса, проф. Бакаловъ се опита да доказва, че дружеството нѣма право да се занимава съ въпроса, че касата е въ добри рѣце и т. н. Прочете дори писмо отъ проф. Ст. Консуловъ, въ което този доказва, че Просвѣтната каса, създадена съ милионитъ, внесени отъ Съюза, ако попадне въ рѣцетъ на управата на Просвѣтния съюзъ,

рисува да претърпи катастрофа! ? Просвѣтната каса поради това трѣбва да стои на страна отъ Просв. сѣюзъ, защото тя е създадена отъ нѣкакви си 6 души и се управлява отлично отъ хората на г. проф. Ст. Консуловъ. Наистина, необходимо е голямо нравствено дебелокожие, за да имашъ дързостта да защищавашъ тезата, че учителитѣ, които съ вноскитѣ си създадоха касата, ще я погребатъ, ако се ръководи отъ сѣюза имъ.

Посочи се недвусмислено, че касата трѣбва да служи на материалнитѣ и духовни интереси на учителитѣ. Особено въ тия трудни времена, когато тя може да доставя много продукти на износна цена, както и да подпомогне културната работа на учителитѣ. Дружеството гласува резолюция касата да бѣде частъ отъ сѣюза.

За първи пѣтъ отъ едно десетилѣтие учителитѣ можеха да се изказватъ по дружественитѣ работи безъ да има подготвена група да вика по тѣхъ.

Все така, когато станаха изборитѣ, липсваха сателититѣ отъ бившата управа на Просв. сѣюзъ, а сѣщо и органитѣ на Софийската градска инспекция, които винаги досега дебнѣха учителитѣ, държаха смѣтка кой какво говори и за каква листа гласува, а после взимаха необходимитѣ мѣрки. Защото тѣ твърдѣха, че който е противъ тѣхното натрапничество, той е противъ родината си.

Учителството иска дружество, сѣюзъ, градска инспекция и министерство да работятъ въ най-тѣсно сѣтрудничество за доброто на нашето училище, за културата на народа. То е жадно за това културно сѣтрудничество и ще го даде на всѣки, който го зачита и може да работи съ вещина, а не съ користь. Толкова задачи отъ значение за училище и учители чакатъ разрешението си.

Цв. П.

Растения, които сж промѣнили хода на човѣшката история

Какъ европейцитѣ сж се запознали съ тѣхъ.

Има нѣколко растения, които сж изиграли особено голѣма роля въ историята на човѣчеството. Казва се дори, че нѣкои такива сж промѣнили хода на човѣшката история. Отъ тѣхъ най напредъ трѣбва да споменемъ черния пиперъ, канелата, индийското орѣхче, кимиона и други подправки. Въ срѣднитѣ вѣкове тѣзи подправки сж били търсени много повече отъ сега, не толкова за самия имъ вкусъ, колкото за това, че съ тѣхъ запазвали храната. Тогава хората не знаели нито да готвятъ така добре, нито да запазватъ хранитѣ отъ разваляне. Малко развалената и вмирисана храна тѣ посипвали изобилно съ черъ пиперъ или други подправки, за да задушатъ лошата миризма и да я ядатъ съ по-голѣма охота. Подправкитѣ идѣли отъ източнитѣ земи: Индия и далечнитѣ острови. Когато пѣтътъ за Индия билъ затворенъ отъ завоеванията на турцитѣ, настоятелната нужда отъ подправки накарала мнозина да мислятъ за нови пѣтища до източнитѣ на тѣзи жизнено необходими стоки. Търсенето на черъ пиперъ било до голѣма степенъ причина за знаменитото пѣтешествие на Колумба. Черниятъ пиперъ накаралъ и мореплавателя Магеланъ да предприеме прочутото си околосвѣтско пѣтуване и така да открие богатитѣ острови на Тихия океанъ.

Заедно съ черния пиперъ и другитѣ подправки отъ новооткрититѣ земи се появили други, неизвестни до тогава растения. Бартоломео Ласъ Казасъ, който участвувалъ въ откриването на новитѣ земи, разказва: „Веднѣжъ испанцитѣ срещнаха индийци — мъже и жени, които вдишаха съ наслада дима на тлѣещитѣ листа на нѣкакво растение. Тѣ свиваха тѣзи листа на фунийки, запалваха единия край, а отъ другия вдишваха дима. Индийцитѣ мислятъ, че този димъ помага да се понесе умората. Така се появилъ тютюнътъ. Европейцитѣ научили отъ индийцитѣ не само тютюна, който днесъ играе важна роля въ народното стопанство на много страни. Тѣ научили и за

друго едно растение, което е играло и играе голѣма роля въ човѣшката история,

именно картофитѣ. Индийцитѣ ценѣли картофитѣ много високо. Докато тютюнътъ билъ за тѣхъ предметъ за наслада, картофитѣ имъ служели за храна.

Изминало доста време, докато европейцитѣ последватъ примѣра на индийцитѣ. Картофитѣ били пренесени въ Европа, но само като цвѣте за украса на градинитѣ. Това цвѣте имало голѣмъ успѣхъ въ Виена презъ 1588 г. Самитѣ картофи били хвърляни. Само войната накарала хората да ги ценятъ като храна. Презъ време на глада, предизвиканъ отъ 30-годишната вайна, тѣ обърнали внимание

на картофитѣ и ги намѣрили добри за ядене. А презъ 7-годишната война Фридрихъ Велики съ принудителни мѣрки заставилъ германскитѣ селяни да развъждатъ много картофи.

Друго дете на войната е захарното цвекло

Захарта била много скъпо нѣщо, защото се произвеждала отъ захарна трѣстика, донасяна отъ тропическитѣ страни. Въ 1747 год. берлинскиятъ ученъ Марграфъ намѣрилъ, че захарното цвекло съдържа много захаръ. Проф. Францъ Карлъ Ашардъ продължилъ опититѣ му и въ 1801 г. отворилъ първата работилница за захаръ отъ захарно цвекло. Малко по-късно, въ епохата на борбитѣ противъ английската блокада, Наполеонъ схваналъ голѣмото значение на захарното цвекло, което го освобождавало отъ нуждата да внася захарна трѣстика отъ далечнитѣ колонии. Отъ тогава производството на захаръ отъ захарно цвекло направило истински напредѣкъ.

Презъ време на походите си въ Бразилия, испанскитѣ завоеватели открили едно индийско племе, което изцеждало сока на нѣкакво непозната дърво и после го оставяли да се сгъсти. Отъ това вещество индийцитѣ правѣли най-различни предмети: паници, обувки, факли и пр.

Така европейцитѣ се запознали съ каучука

Обаче отъ сока на каучуковото дърво хората започнали да се ползватъ едва преди 120 години. Отъ тогава се започнало грандиозното развитие на каучуковата индустрия и каучукътъ станалъ едно отъ най-разпространенитѣ произведения въ свѣта. Каучуковото дърво на тропическитѣ страни помогнало за промѣната на външния видъ на културния свѣтъ.

Бавно **МАЙКА МИ** Вас. П. Нешевъ

Ти люлка-та ми си люлѣ-ла съсъ пѣсни, майчице, у-пой-ни,
надъ менъ катъ ангелъ ти си бдѣла презъ мойтъ нощи неспокойни.

Подъ твоето крило растѣлъ съмъ
наякналъ съмъ подъ грижи мили
отъ твоята речъ и взоръ черпалъ съмъ
и радостъ и духовни сили.

Душата ми отъ тебъ научи
доброто да обичамъ страстно,
отъ твоята душа засучи
любовъ къмъ всичко тукъ прекрасно.

Ив. Вазовъ

Бавно. **СИ РАЧЕ** В. П. Нешевъ

За-що съмъ, майко, оста-ла невръст-но малко сира-че,
и денемъ, майко, и но-щемъ за те-бе сълзи да пла-ча?

Въ сърдце ми, майко, зла рана,
зла рана, майко, печална;
тъй, искамъ, майко, да пѣя,
да пѣя пѣсень най- жална, —

що се е нивга не пѣла,
не пѣла още не слушала.
Кому ме, майко, остави?
Кой ще ме, майко, погали?

Тр. Симеоновъ

Умѣрено ВЕЧЕРЬ В.П.Нешевъ

Бър-зо из-го-рѣ-ха сетни-тъ лѣ-ти;
 го-ре затреп-тъ-ха ан-гел-ски о-чи.
 ле-ка-нощ, ле-ка-нощ, ле-ка, ле-ка-нощ!

2. Лекичко полъхва
 свежестъ на лице :—
 сякашъ че въздъхва
 нѣкой отъ сърдце.
3. Тихо и потайно —
 спи вече всѣчко вънъ.
 Чудно и омайно —
 катъ вълшебенъ сънъ!

Тр. Симеоновъ

Весело **ДВЕ ВРАБЧЕТА** В.П.Нешевъ

Ска-ра-ли се, скара-ли се две врабче-та си-ви,
СИ - ВИ И СВАД - ЛИ - ВИ, ЛИ - ВИ.

Зарадъ една, зарадъ една
лехица съсъ просо, —
просо ситнокосо. — •

Вдигнала се, вдигнала се
кавга по полето,
дори до небето.

Чу ги соколъ, чу ги соколъ,
соколъ отъ далеко,
извиси се леко.

Стрелна, око стрелна око,
падна като камъкъ,
камъкъ отъ високо.

Пухъ се дигна, пухъ се дигна
врабча перушина
по полска ширина.

Загинаха, загинаха
две врабчета сиви,
сиви и свадливи.

Елинъ-Пелинъ

Книжнина

Д-ръ Н. П. Николаевъ — бившъ министъръ, „Административно устройство на българската държава“, кн. първа, 260 стр., цена 200 лв., София, 1943 год. Книгата е много ценно помагало за преподавателитѣ по гражданско учение и за всички учители.

Книгоиздателство Ив. Коюмджиевъ — София, Царица Йоанна № 15, постави подъ печатъ книгата: „Проблеми, на образованието“, отъ Цв. Петковъ (40—45 коли, цена 200 лв. за абонатитѣ на сп. „Педагогическа практика“). Книгата — която наскоро излиза — е предназначена за преподаватели въ различнитѣ учителски институти отъ различнитѣ ведомства, за учителитѣ въ гимназиитѣ, за студенти, за основни у-ли и за всички интересувачи се културни родители или общественици.

Авторътъ е познатъ на читателитѣ като такъвъ, който разглежда научнитѣ въпроси съ огледъ на практиката, като черпи данни и отъ нашата обществена и училищна действителност.

Който внесе сумата за 5 бройки по чекова смѣтка № 980 на книгоиздателство Ив. Коюмджиевъ, (София, Ц. Йоанна 15), получава 20% отстъпка или една бройка даромъ.

Кирилъ Елисеевъ и Крумъ Ахчийски, „Методика на земеделската практика“, стр. 288, цена 150 лв. Доставка Кирилъ Елисеевъ, Земеделско училище — Кюстендилъ. Тази книга е интересна не само за преподавателитѣ въ Земед. училища. Съ общата си и специална частъ тя е много полезна за основнитѣ учители, особено при обучението по природознание и естествознание.

Павелъ Делирадевъ, „Пътувания изъ България“, стр. 190, цена 60 лв. Книгоиздателство Хр. Г. Дановъ, София. Ценно помагало за учителитѣ по география.

Г. Т. Гиздовъ, „Патриотическо възпитание“, отпечатъкъ отъ Годишника на Висшето училище за тѣлесно възпитание, 1943 год. Цена 25 лв. Доставка се отъ автора, бул. Фр. Нансенъ, 23, София.

Горната книжнина препоръчваме на нашитѣ абонати.

Редакционна бележка

Книжка първа отъ „Педагогическа практика“ бѣше отпечатана къмъ срѣдата на августъ. По тази причина не можахме да отредимъ мѣсто за смъртта на О'Бозе починалия Царь-Обединитель и да сподѣлимъ съ читателитѣ си голѣмата ни скръбъ.

Като излиза въ своята 22-годишнина, сп. Педагогическа практика, ще продължава да работи за развоя и организацията на цѣлокупното ни основно училище — за детската градина толкова, колкото и за първоначалното училище и прогимназията, безъ да отминава и най-труднитѣ задачи на тѣзи училищни степени. Списанието ще застъпва следнитѣ по-важни отдѣли отъ живота на цѣлокупното основно образование:

1. Изъ теорията на образованието (обучение и образование).
2. Изъ практиката — за практиката.
3. Художественъ отдѣлъ.
4. Отгукъ — оттамъ.
5. Училищна политика и администрация.
6. Училищни вестн.
7. Музикаленъ отдѣлъ.
8. Книжнина.

Списанието редовно ще дава изчерпателни сведения за работата въ опитното училище „Св. Седмочисленици“ — София, главенъ учителъ и ръководителъ на което е уредникътъ на списанието г. *Норданъ Стояновъ*.

Учители, абонирайте се и
разпространявайте списание
„ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА“
То е необходимо помагало
за вашата ежедневна работа.

Г. Г. УЧИТЕЛИ НА ПЪРВИТЪ ОТДѢЛЕНИЯ
НАБАВЕТЕ СИ

ЧИСЛОВИТЪ КАРТИНИ - ИЛЮСТРАЦИИ

за добиване представа на числата отъ 1 до 10. Тѣзи картини сж методични, художествено изработени съ седемцвѣтенъ печатъ на картонъ. Размѣръ 32/23 см. Цена 50 лв. до 1 януарий 1944 г.

Поръчки до:

Книгоиздателство С. Цацовъ, ул. Р. Жинзифовъ 9 — София

Пощенска чекова смѣтка 44-57

Печатница „Довѣрие“ — София. Телефонъ 2-45-49

До Г Уч. Библ-ка Протимасиява у-ль (ка)

Гр. (с.) Поповица ок. Асеновградск

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

Месечно педагогическо списание за основни учители
ГОДИНА XXII — 1943-1944

ГОДИШЕНЪ АБОНАМЕНТЪ 100 ЛВ.

предплатени, или внесени най-късно до 1. I. 1944 година.

На настоятели, които запишатъ най-малко 3 абоната, се прави 20% отстъпъ.

СУМИ И ПОРЪЧКИ изпращайте на адресъ: сп. „Педагогическа практика“, ул. Райко Жинзифовъ 9 София VI.
Телефонъ 5-22-83. Пощенска чекова сметка № 44-57.

Ръкописитѣ изпращайте на адресъ:

Цвятко Петковъ, ул. Дебъръ № 36 — София

Уредникъ на списанието: Йорданъ Стояновъ

Съ излъзлитѣ досега 21 годишнини, сп. „Педагогическа практика“ е дало на българското учителство повече отъ 10,000 страници, изпълнени съ богато съдържание. То, несъмнено, е съдействувало за развитието на педагогическата теория и практика у насъ. Помогнало е на хиляди учители да направятъ своята всъкидневна работа творческа, радостна; направило ги е достойни водачи, носители на духовни ценности.

Изпълнени съ това съзнание, започваме 22 годишнината на списанието. Ние не се плашимъ отъ тежкитѣ условия, отъ многото прѣчки, съ които е свързано сега издаването на едно списание, не се плашимъ, защото не търсимъ нито печалба, нито праздна слава. Ние се ръководимъ изключително отъ съзнанието за добре изпълненъ граждански и учителски дългъ. Сметаме, че „Педагогическа практика“ винаги е била и ще бжде вѣренъ приятелъ и добъръ съветникъ на българския учител.

Точно тази наща увѣреностъ ни дава смѣлостъ да започнемъ новата — двадесетъ и втора — годишнина на списанието. Въ сжщото време очакваме и се надѣваме, че нашитѣ усилия и жертви ще бждатъ оценени. Нѣка всѣко училище и, по възможность, всѣки учител се абонира за сп. „Педагогическа практика“, като си платятъ навреме абонамента. Само така ще има взаимность въ услугитѣ и равенство въ жертвитѣ.

Абонаментътъ пращайте по пош. чекова сметка № 4457